

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародні економічні відносини та іноземних мов»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВтаІМ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:
«ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
СВІТОСИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ»

Виконав здобувач вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-22
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Квасневський О.М.
« ____ » _____ 2026 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент

_____ Микола СУХОМЛИН
« ____ » _____ 2026 р.

Рецензент _____

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний

Кафедра Міжнародних економічних відносин та іноземних мов

Рівень вищої освіти Бакалавр

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Іван МИЦЕНКО

«_____» _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКА) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Квасневського Олександра Манвеловича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

Трансформація сучасної економічної світосистеми в умовах глобальних викликів.

Сухомлин Микола Олексійович, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Метою є комплексне дослідження економічної світосистеми, аналіз її структури, механізмів функціонування, сучасних трансформаційних процесів, структурних диспропорцій та визначення перспектив подальшого розвитку.

Завдання: дослідити теоретико-концептуальні підходи до трактування економічної світосистеми; охарактеризувати структурні компоненти економічної світосистеми та механізми її функціонування; визначити теоретико-методичні засади аналізу світової економічної системи; проаналізувати сучасні тенденції розвитку світової економіки та ключові структурні виклики; дослідити основні диспропорції та асиметрії розвитку сучасної економічної світосистеми; оцінити вплив глобальних трансформаційних процесів на зміну конфігурації світового господарства; визначити перспективи розвитку економічної світосистеми в умовах сучасних глобальних викликів.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Сухомлин М.О.		
Розділ 2	доц. Сухомлин М.О.		
Розділ 3	доц. Сухомлин М.О.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника	02.02.2026-13.02.2026	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	16.02.2026-06.03.2026	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	09.03.2026-10.04.2026	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	13.04.2025-08.05.2026	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	11.05.2026-17.05.2026	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	18.05.2026-31.05.2026	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	01.06.2026-07.06.2026	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	08.06.2026-11.06.2026	
9	Перевірка на плагіат	12.06.2026-16.06.2026	
10	Отримання відгуку наукового керівника	17.06.2026-21.06.2026	
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	22.06.2026-25.06.2026	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис керівника

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис здобувача

Анотація

Трансформація сучасної економічної світосистеми в умовах глобальних викликів. - Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “бакалавр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2026.

У бакалаврській роботі досліджено економічну світосистему як складну багаторівневу систему глобальних економічних взаємозв’язків. Розкрито теоретико-концептуальні засади формування економічної світосистеми, проаналізовано її структурні компоненти, механізми функціонування та сучасні трансформаційні процеси. Особливу увагу приділено дослідженню структурних диспропорцій світової економіки, нерівномірності економічного розвитку, впливу глобалізації, цифровізації, технологічних змін і геоекономічних викликів на трансформацію сучасного світового господарства.

У роботі охарактеризовано сучасні тенденції розвитку світової економічної системи, визначено ключові фактори її трансформації та окреслено перспективи подальшого розвитку в умовах глобальної нестабільності. За результатами дослідження встановлено, що економічна світосистема є динамічною структурою, яка постійно змінюється під впливом економічних, політичних, технологічних та інституційних чинників.

Ключові слова: економічна світосистема, світова економіка, глобалізація, структурні диспропорції, міжнародний поділ праці, геоекономіка, цифровізація, глобальні трансформації.

Abstract

Transformation of the Modern Economic World-System under Global Challenges – Manuscript.

Qualifying bachelor's thesis for the degree of higher education in the educational and professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. - Kropyvnytskyi. - 2026.

This bachelor's thesis examines the economic world-system as a complex multilevel system of global economic interconnections. The theoretical and conceptual foundations of the formation of the economic world-system are revealed, and its structural components, functioning mechanisms, and modern transformational processes are analyzed. Particular attention is paid to the study of structural disproportions in the global economy, uneven economic development, and the impact of globalization, digitalization, technological changes, and geoeconomic challenges on the transformation of the modern world economy.

The thesis characterizes current trends in the development of the global economic system, identifies the key factors of its transformation, and outlines prospects for further development under conditions of global instability. The results of the study demonstrate that the economic world-system is a dynamic structure that is constantly changing under the influence of economic, political, technological, and institutional factors.

Keywords: economic world-system, global economy, globalization, structural disproportions, international division of labor, geoeconomics, digitalization, global transformations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СВІТОСИСТЕМА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, СТРУКТУРА ТА МЕТОДИ АНАЛІЗУ	9
1.1. Концептуальні підходи до дослідження економічної світосистеми .	9
1.2. Структурні компоненти та механізми функціонування економічної світосистеми	17
1.3. Теоретико-методичні основи аналізу економічної світосистеми	24
Висновки до розділу.....	32
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СТРУКТУРНІ ДИСПРОПОРЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ	35
2.1. Сучасні тенденції та структурні виклики розвитку світової економічної системи	35
2.2. Цифрова трансформація як чинник структурної перебудови економічної світосистеми	44
2.3. Регіональні диспропорції у розвитку сучасної світової економіки..	50
Висновки до розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СВІТОСИСТЕМИ	55
3.1. Основні глобальні виклики та фактори трансформації світової економічної системи	55
3.2. Перспективи та стратегічні напрями розвитку економічної світосистеми в умовах глобальних трансформацій	64
Висновки до розділу.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується глибокими структурними трансформаціями, посиленням глобальної взаємозалежності національних економік, активною цифровізацією економічних процесів, зміною конфігурації міжнародного поділу праці та загостренням геоекономічної конкуренції. У цих умовах економічна світосистема постає як складне багаторівневе утворення, у межах якого формуються основні закономірності функціонування глобальної економіки, відбувається перерозподіл економічної потужності між державами, трансформуються виробничі, фінансові та торговельні зв'язки.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що сучасна економічна світосистема перебуває в стані динамічних змін під впливом низки глобальних викликів, серед яких технологічна революція, цифрова трансформація, геополітична нестабільність, енергетичні кризи, пандемічні наслідки, структурна перебудова міжнародних ланцюгів створення вартості, а також посилення нерівномірності економічного розвитку між країнами світу. Водночас традиційна модель світового господарства, що тривалий час ґрунтувалася на домінуванні розвинених економік, зазнає суттєвих змін унаслідок зростання ролі нових економічних центрів, насамперед країн Азійського регіону. Це зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу економічної світосистеми, її структурних компонентів, закономірностей функціонування та перспектив подальшої трансформації.

Теоретичні засади дослідження економічної світосистеми знайшли відображення у працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Значний внесок у формування світосистемного підходу зробили І. Валлерстайн, Ф. Бродель, А. Гундер Франк, Д. Норт, а також сучасні дослідники глобальної економіки, міжнародної економічної інтеграції, геоекономіки та інституційного розвитку. Водночас сучасні трансформаційні процеси у світовій економіці потребують

подальшого наукового осмислення з урахуванням нових викликів і структурних змін.

Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження економічної світосистеми, аналіз її структури, механізмів функціонування, сучасних трансформаційних процесів, структурних диспропорцій та визначення перспектив подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- дослідити теоретико-концептуальні підходи до трактування економічної світосистеми;
- охарактеризувати структурні компоненти економічної світосистеми та механізми її функціонування;
- визначити теоретико-методичні засади аналізу світової економічної системи;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку світової економіки та ключові структурні виклики;
- дослідити основні диспропорції та асиметрії розвитку сучасної економічної світосистеми;
- оцінити вплив глобальних трансформаційних процесів на зміну конфігурації світового господарства;
- визначити перспективи розвитку економічної світосистеми в умовах сучасних глобальних викликів.

Об'єктом дослідження є світова економічна система як сукупність взаємопов'язаних національних економік, міжнародних економічних інституцій, фінансових, виробничих і торговельних зв'язків.

Предметом дослідження є теоретичні, структурні та функціональні особливості економічної світосистеми, сучасні трансформаційні процеси, структурні диспропорції та закономірності її розвитку.

Методи дослідження. У процесі виконання бакалаврської роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема системний підхід, метод теоретичного узагальнення, історико-логічний аналіз, порівняльний метод, статистичний аналіз, економіко-аналітичний метод, метод структурного аналізу, а також міждисциплінарний підхід для комплексного дослідження глобальних економічних процесів.

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань світової економіки, міжнародної економіки, геоекономіки та економічної теорії, аналітичні матеріали міжнародних економічних організацій, зокрема Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Світової організації торгівлі, Організації економічного співробітництва та розвитку, а також статистичні та аналітичні джерела відкритого доступу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання теоретичних узагальнень і аналітичних висновків для подальших наукових досліджень у сфері міжнародної економіки, аналізу глобальних економічних трансформацій, а також при вивченні дисциплін економічного спрямування.

Структура кваліфікаційної роботи побудована відповідно до логіки дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури з 63 найменувань, 8 таблиць. Загальна кількість сторінок – 78.

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СВІТОСИСТЕМА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, СТРУКТУРА ТА МЕТОДИ АНАЛІЗУ

1.1 Концептуальні підходи до дослідження економічної світосистеми

У сучасній економічній науці поняття «економічної світосистеми» посідає важливе місце у дослідженні геоекономічних процесів, що виходять за межі окремих національних господарств. Термін world-system («світова система») був запроваджений і ґрунтовно розроблений американським соціологом та економістом Імануїлом Валлерстайном у межах його теорії капіталістичної світової економіки [1]. Відповідно до цієї концепції, сучасна світосистема трактується як єдина капіталістична світова економіка, сформована з метою безперервного накопичення капіталу, що охоплює держави та регіони, пов'язані між собою відносинами функціональної залежності. У цьому контексті економічна світосистема постає як багатокomпонентна аналітична категорія, що охоплює глобальний цикл функціонування капіталістичної економіки, включаючи виробничий, торговельний, фінансовий та інституційний виміри.

Ключовою рисою цього підходу є усвідомлення того, що економічні зв'язки між країнами мають закономірний характер і не визначаються лише часовою послідовністю подій, а становлять структурно впорядковану частину механізмів накопичення капіталу. І. Валлерстайн підкреслював, що світова економіка не є простим об'єднанням окремих національних економік, а являє собою цілісну систему зі спільним поділом праці, ієрархічною структурою держав, а також постійним рухом капіталу й товарів [1]. Такий підхід відкриває можливості для комплексного аналізу не лише економічних явищ, а й політичних, соціальних і культурних факторів, які сприяють функціонуванню, стабільності та відтворенню цієї системи.

Значний внесок у розвиток світосистемного аналізу здійснив французький історик Фернан Бродель, який сформулював концепцію **longue durée** («тривалої тривалості») [2]. Цей підхід ґрунтується на вивченні історичних

структур, що змінюються поступово, проте визначають довгострокові закономірності суспільного розвитку. У праці «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм» дослідник обґрунтовує, що становлення економічних систем відбувається під впливом фундаментальних географічних, демографічних, інституційних і технологічних чинників. Саме ці довготривалі структурні чинники пояснюють нерівномірність економічного зростання, виникнення кризових явищ та трансформацій у світовій економіці.

Поєднання концептуальних підходів І. Валлерстайна та Ф. Броделя дає підстави розуміти економічну світосистему як багаторівневу структуру, у межах якої поєднуються як короткострокові економічні цикли (періоди піднесення, спаду, криз), так і довгострокові тенденції розвитку, зокрема зміни у світовому розміщенні виробництва, технологічні інновації та демографічні трансформації [1; 2].

У рамках економічної науки економічна світосистема традиційно характеризується низкою ключових ознак:

1. Єдність міжнародного поділу праці. Функціонування світосистеми ґрунтується на інтеграції держав у глобальний поділ праці, де економічні ролі визначаються відповідно до їхнього місця у світовій структурі (центр, напівпериферія, периферія) [1]. Цей розподіл зумовлює нерівність економічних можливостей, оскільки високотехнологічне виробництво концентрується переважно у країнах центру, тоді як значна частина держав залишається постачальниками сировини або виробниками продукції з низькою доданою вартістю.

2. Ієрархічна організація системи. Економічна світосистема має чітко виражену ієрархічну структуру, у межах якої держави займають різні позиції відповідно до рівня економічного розвитку, доступу до ресурсів і технологій, а також стандартів життя населення [1]. За концепцією І. Валлерстайна, ядро отримує переваги від асиметричних економічних відносин із периферією.

3. Динамічний і циклічний характер розвитку. Світова економічна система характеризується постійною динамікою, що виявляється у кризових явищах, структурних перетвореннях і зміні ролей окремих держав. Концепція *longue durée* Ф. Броделя дає змогу пояснити ці процеси як результат глибоких історичних і структурних змін, а не випадкових економічних коливань [2, с. 56].

Доцільно наголосити, що поняття світосистеми не обмежується лише економічним виміром, а охоплює також політичні, соціальні та культурні аспекти глобального розвитку. У цьому контексті економічна світосистема включає міжнародні інституції, діяльність транснаціональних корпорацій, систему міжнародних торговельних відносин, фінансові потоки, глобальні технологічні ланцюги, а також процеси трудової міграції й мобільності робочої сили [3; 4].

Отже, «економічну світосистему» доцільно визначати як історично сформовану, структурно інтегровану та ієрархічно організовану систему взаємозалежних національних економік, що здійснюють виробничу, торговельну й фінансову діяльність у межах єдиного глобального економічного простору [1; 4].

Світосистемний підхід (Імануїл Валлерстайн). Світосистемна теорія розглядає глобальну економіку як єдину цілісну систему, що функціонує відповідно до логіки капіталістичного накопичення та характеризується внутрішньою ієрархічною структурою, яка включає ядро (*core*), напівпериферію (*semi-periphery*) та периферію (*periphery*) [1]. Відповідно до цього підходу, світова економічна структура не є механічною сукупністю окремих національних господарств, а формується внаслідок міжнародного поділу праці, взаємодії політичних та економічних інституцій, а також механізмів перерозподілу прибутку, що сприяють відтворенню глобальної нерівності.

З методологічного погляду дана концепція орієнтована на аналіз довгострокових тенденцій розвитку, циклічних економічних процесів та

структурних форм залежності, серед яких особливе значення мають сировинна спеціалізація, технологічна асиметрія, транскордонна трудова міграція та міжнародні фінансові механізми. Цей підхід є особливо ефективним для пояснення стійкого характеру глобальних диспропорцій і змін у географії світового виробництва, однак його часто критикують за недостатню увагу до внутрішніх трансформацій окремих держав, а також за надмірний макроструктурний детермінізм у поясненні сучасних неоднорідних економічних процесів.

Історико-структурний підхід (Фернан Бродель, концепція *longue durée*). Концепція Ф. Броделя розширює світосистемний аналіз шляхом акцентування уваги на багаторівневому часовому вимірі історичного розвитку. Вона передбачає розмежування короткострокових подій, середньострокових циклів і довготривалих структурних процесів (*longue durée*), які визначають фундаментальні умови економічного розвитку [2]. Відповідно до цього підходу, географічні, демографічні, інституційні та технологічні фактори формують своєрідний структурний каркас, що обмежує або, навпаки, стимулює економічні трансформації.

У практичному вимірі це означає, що сучасні глобальні потрясіння — фінансові кризи, пандемії, технологічні зміни чи геополітичні конфлікти — слід аналізувати в контексті довготривалих структурних зрушень, таких як демографічне старіння, трансформація енергетичних систем або зміна конфігурації міжнародних торговельних маршрутів [4; 5]. Методологічна цінність цього підходу полягає у можливості поєднання історичного якісного аналізу з дослідженням кількісних економічних тенденцій, що є важливим для побудови більш обґрунтованих прогностичних моделей розвитку світової економіки.

Теорія залежності та критика модернізаційної парадигми (Андре Гундер Франк та ін.). Представники теорії залежності підкреслюють, що економічну

відсталість і низький рівень добробуту окремих регіонів не слід пояснювати лише внутрішніми проблемами розвитку, адже значною мірою вони зумовлені історично сформованими відносинами залежності між центром і периферією [6]. Йдеться про нерівноправні торговельні зв'язки, механізми економічної експлуатації, перерозподіл ресурсів і систематичне вилучення економічної ренти, що сприяє відтворенню відставання периферійних економік.

На відміну від модернізаційних концепцій, які трактують інтеграцію у глобальний ринок як шлях до поступового вирівнювання рівнів розвитку, теорія залежності підкреслює структурний характер глобальної нерівності та необхідність активного державного втручання, спрямованого на індустріалізацію, диверсифікацію виробництва й трансформацію зовнішньоекономічної політики [6; 7]. Цей підхід є цінним для аналізу причин, через які ринкова лібералізація не завжди забезпечує стає економічне зростання.

Неоліберальний і неокласичний підхід до глобальної економіки. Представники неокласичної та неоліберальної економічної думки акцентують увагу на позитивному впливі ринкових механізмів, торговельної відкритості, фінансової лібералізації, міжнародного руху капіталу та діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки [8]. Згідно з цією концепцією, ефективне функціонування ринку, конкуренція та належне інституційне середовище, зокрема захист прав власності й макроекономічна стабільність, сприяють оптимальному розподілу ресурсів і підвищенню загального добробуту [8, с. 23].

Водночас практичний досвід свідчить, що ці підходи не завжди належною мірою враховують розподільчі наслідки глобалізації. Зокрема, недостатньо уваги приділяється ситуаціям, коли транснаціональні корпорації витісняють локальних виробників, а неконтрольовані фінансові потоки провокують боргові кризи та економічну нестабільність [4].

Інституційний підхід (нова інституційна економіка, Douglass North). Інституційна економічна теорія розглядає інститути як ключовий чинник, що визначає ефективність функціонування економічних систем і характер взаємодії між їхніми суб'єктами. У межах цього підходу інституції трактуються як формальні та неформальні «правила гри», які регулюють економічну поведінку, формують стимули до господарської діяльності та впливають на рівень транзакційних витрат [9]. Особливе значення надається ролі інституцій у забезпеченні захисту прав власності, стимулюванні інноваційної активності та створенні сприятливого середовища для економічного розвитку.

Інституційний підхід також дає пояснення тому, чому окремим країнам вдається подолати периферійний статус і перейти до більш вигідних позицій у глобальній економіці. Вирішальним чинником у цьому процесі виступають ефективні структурні реформи, що трансформують економічні стимули, підвищують конкурентоспроможність національної економіки та сприяють модернізації господарської системи [9].

Геоекономічний і політико-економічний підходи. Сучасні геоекономічні концепції виходять із того, що глобальна економічна конкуренція нерозривно пов'язана з геополітичними інтересами держав. Економічна могутність країни дедалі більше залежить від її здатності контролювати стратегічно важливі ресурси, логістичні маршрути, виробничі ланцюги, технологічні платформи та критичну інфраструктуру [10].

У цьому контексті формується так звана позиційна влада держав, яка визначає їхню здатність впливати на міжнародні економічні процеси. Такий підхід передбачає, що дослідження економічної світосистеми має охоплювати не лише ринкові механізми, а й державні стратегії економічного впливу, санкційні інструменти, торговельно-економічні блоки та інвестиційну політику в стратегічних секторах [10].

Сучасні інтегративні та комбіновані підходи. Останні тенденції у дослідженні світової економіки свідчать про посилення міждисциплінарного синтезу, в межах якого здійснюється поєднання світосистемного, історико-структурного та інституційного підходів із урахуванням новітніх глобальних викликів [4; 5]. До аналізу дедалі активніше включаються такі чинники, як цифрова трансформація економіки, кліматичні ризики, фінансові інновації та технологічна модернізація [11].

Це сприяє розширенню методологічного інструментарію сучасних наукових досліджень. Поряд із традиційним макроекономічним аналізом дедалі активніше використовуються панельні економетричні моделі, глобальні векторні авторегресійні моделі (GVAR), агент-орієнтоване моделювання, а також аналіз великих масивів даних (big data) для вивчення механізмів поширення економічних шоків і виявлення взаємозалежностей у глобальній економічній системі [12]. Інтегративний підхід дає змогу сформулювати більш цілісне уявлення про взаємодію історичних передумов, інституційних чинників і технологічних змін у процесі трансформації світової економіки.

Критика підходів і методологічні висновки. Кожна з розглянутих теоретичних концепцій має власні аналітичні переваги та обмеження. Світосистемна теорія є ефективним інструментом для пояснення довготривалих структурних нерівностей і глобальних диспропорцій, однак її часто критикують за недостатню увагу до мікроекономічних механізмів та обмежене використання кількісних емпіричних методів [1]. Інституційний підхід має високу практичну цінність у контексті розроблення реформаторських стратегій, проте не завжди повною мірою враховує вплив глобальних структурних обмежень [9]. Неоліберальні концепції пропонують чіткі інструменти економічної політики, однак можуть недостатньо враховувати соціальні та розподільчі наслідки глобалізаційних процесів [8].

У цьому контексті найбільш перспективним видається комбінований підхід, що інтегрує історичний аналіз, інституційну теорію та сучасні економіко-математичні методи моделювання [11; 12]. Саме така методологічна синергія створює підґрунтя для формування більш точних прогностичних моделей розвитку світової економічної системи та вироблення ефективних механізмів мінімізації негативних наслідків глобальних асиметрій.

Проведений аналіз теоретичних основ формування та розвитку економічної світосистеми дає підстави для формулювання низки узагальнювальних висновків. Поняття економічної світосистеми займає важливе місце в сучасній економічній науці, оскільки відображає цілісний характер глобальних господарських процесів, що ґрунтуються на міжнародному поділі праці, взаємозалежності національних економік і нерівномірності економічного розвитку [1; 4]. У межах цього підходу світова економіка трактується не як механічне поєднання окремих національних господарств, а як інтегрована система, що функціонує відповідно до власних закономірностей, механізмів накопичення капіталу та ієрархічно вибудованої структури взаємозалежностей.

Історичне формування світосистемного підходу тісно пов'язане з науковими працями Імануїла Валлерстайна, який охарактеризував капіталістичну світову економіку як провідну форму організації глобальних економічних відносин у модерну добу [1]. Запропонована ним концепція поділу світової системи на центр, напівпериферію та периферію стала важливим теоретичним підґрунтям для сучасних досліджень глобальної економічної нерівності. Водночас подальший розвиток цих ідей відбувся завдяки історико-структурному підходу Фернана Броделя [2].

Економічна світосистема є складною, ієрархічно організованою та динамічною структурою, у межах якої держави виконують різні економічні ролі залежно від рівня їхнього соціально-економічного розвитку, якості інституційного середовища, технологічного потенціалу та ступеня залученості

до міжнародного поділу праці [1; 9]. Її стабільність і відтворення підтримуються функціонуванням міжнародної торгівлі, транснаціонального руху капіталу, фінансових потоків, діяльністю транснаціональних корпорацій, а також впливом міжнародних економічних інституцій [4].

Аналіз економічної світосистеми крізь призму різних теоретичних концепцій - світосистемного, історико-структурного, інституційного, геоекономічного підходів, а також теорій залежності та неоліберальних концепцій - свідчить про складний і багатовимірний характер цього явища [1; 6; 9; 10].

У зв'язку з цим сучасне розуміння економічної світосистеми має міждисциплінарний характер, оскільки поєднує економічний, політичний, соціологічний і технологічний аспекти аналізу [4; 5; 11]. Синтез різних теоретичних підходів формує ґрунтовне концептуальне підґрунтя для подальшого дослідження сучасного стану глобальної економіки.

Отже, економічна світосистема постає як складне, історично зумовлене, багаторівневе та багатовимірне економічне явище, формування якого визначається впливом глибинних глобальних процесів і структурних трансформацій.

1.2 Структурні компоненти та механізми функціонування економічної світосистеми

Структура сучасної економічної світосистеми вирізняється чітко вираженою ієрархічною організацією, у межах якої держави поділяються на три ключові категорії - ядро, напівпериферію та периферію, кожна з яких виконує визначені функції в системі міжнародного поділу праці. Країни ядра характеризуються високим рівнем економічного розвитку, значним інноваційним потенціалом, контролем над глобальними фінансовими потоками та спроможністю формувати правила міжнародної економічної взаємодії.

Водночас периферійні держави переважно спеціалізуються на ресурсоємних або низькотехнологічних видах господарської діяльності, залишаючись залежними від інвестицій, технологічних ресурсів і зовнішніх ринків, що перебувають під впливом країн ядра. Напівпериферійні країни займають проміжне місце в цій структурі, поєднуючи окремі риси обох груп. Вони виконують стабілізувальну функцію у світосистемі, виступаючи виробниками продукції середнього технологічного рівня, а також посередниками у поширенні економічних, технологічних та інституційних впливів.

Ієрархічна організація світосистеми має також чітко виражений просторово-географічний аспект. Країни ядра зосереджують основні фінансові центри, ключові торговельні маршрути, провідні інноваційні осередки та стратегічно важливу інфраструктуру. Натомість периферійні регіони, які нерідко географічно віддалені від центрів глобальної економічної активності, переважно виконують функції постачальників сировини, дешевої робочої сили або виробників продукції з низькою доданою вартістю. Обмежений доступ до сучасних технологій, міжнародних ринків і фінансових ресурсів поглиблює наявні структурні диспропорції між країнами, сприяючи концентрації ключових переваг глобального економічного зростання саме в державах ядра.

Сучасна економічна світосистема являє собою сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів, взаємодія між якими формує архітектуру глобальної економіки. Одним із її ключових елементів є центри капіталу та фінансів — держави або регіони з розвиненою фінансовою інфраструктурою, які здійснюють контроль над міжнародними ринками капіталу, діяльністю транснаціональних корпорацій, кліринговими системами, валютними резервами та глобальними інвестиційними потоками. Саме ці економічні осередки виконують роль ядра світосистеми, володіючи можливістю формувати правила функціонування міжнародної економіки, визначати умови

торговельно-економічної взаємодії та впливати на розвиток технологічних інновацій [13].

Механізми взаємодії між структурними компонентами світосистеми зумовлюють її динамічний характер. Зокрема, держави ядра інвестують в інноваційні технології та високотехнологічне виробництво, формуючи глобальні виробничі мережі, у межах яких країни напівпериферії виконують роль проміжних виробничих ланок, тоді як периферійні держави забезпечують постачання сировини та дешевої робочої сили. Така модель економічної взаємодії формує структурну залежність периферійних країн від центру та сприяє відтворенню нерівноцінного економічного обміну (unequal exchange) [14]. Також ця система не є повністю статичною, оскільки країни напівпериферії мають потенціал до поступового підвищення свого статусу завдяки освоєнню нових технологій, розвитку виробничих кластерів і зміцненню власної конкурентоспроможності.

У сучасних умовах традиційна ієрархічна структура світосистеми набуває більш адаптивного характеру. Процеси цифровізації, технологічної децентралізації та трансформації глобальних ланцюгів постачання змінюють усталені межі між ядром, напівпериферією та периферією, створюючи нові можливості для економічного переходу між цими рівнями. Водночас базові структурні відмінності залишаються збереженими: країни ядра й надалі утримують переваги у сфері технологічного розвитку, формуванні міжнародних стандартів і контролі над капіталом, тоді як периферійні економіки залишаються більш чутливими до зовнішніх шоків і мають обмежені можливості для самостійного розвитку [15].

Функціонування сучасної економічної світосистеми відбувається у форматі складної мережі взаємозалежних компонентів, кожен із яких виконує визначену прозицію у глобальному поділі праці, міжнародному русі капіталу, технологічному обміні та виробничій кооперації.

Одним із провідних структурних компонентів сучасної економічної світосистеми є глобальні виробничі ланцюги (Global Value Chains, GVC), які охоплюють держави, що належать до різних рівнів світосистемної ієрархії. У межах цих ланцюгів країни ядра, як правило, концентрують високотехнологічні та капіталомісткі етапи виробничого процесу, тоді як держави напівпериферії та периферії здебільшого спеціалізуються на менш прибуткових сегментах, зокрема на складанні продукції, здійсненні логістичних операцій або постачанні сировинних ресурсів. Така фрагментація виробничих процесів сприяє інтеграції країн напівпериферії у глобальну економіку, але водночас підтримує їхню залежність від капіталу, технологій та ринкових механізмів країн ядра. Дослідження свідчать, що периферійні держави стикаються зі значно вищими бар'єрами для переходу до ядрового рівня, оскільки інтеграція до глобальних мереж потребує істотного технологічного розвитку та інституційної модернізації [15]. Таким чином, глобальні виробничі ланцюги виступають не лише механізмом економічної інтеграції, а й інструментом відтворення структурної нерівності.

Ще одним важливим структурним елементом світосистеми є міжнародні економічні інституції, нормативно-правові режими, стандарти та договірні механізми, які формують інституційну архітектуру глобальної економіки. Через ці інструменти держави ядра отримують можливість впливати на правила міжнародної торгівлі, інвестиційної діяльності та технологічного обміну, встановлюючи стандарти, до яких периферійні країни змушені адаптуватися, нерідко в умовах структурної нерівності. До таких інституцій належать Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Світова організація торгівлі та інші міжнародні організації, що виконують координаційні й регуляторні функції у світовій економіці. Відповідно до інституційного підходу, ефективність національних інститутів безпосередньо впливає на здатність країни

покращувати своє місце в ієрархії світосистеми, тоді як слабкість інституційного середовища сприяє збереженню залежного становища [14].

Окрему структурну групу становлять країни й регіони периферії, які виконують функції постачальників природних ресурсів, дешевої робочої сили або продукції з низькою доданою вартістю. Відсутність власної потужної технологічної бази та залежність від експорту сировини або низькотехнологічного виробництва зумовлюють підвищену економічну вразливість таких держав. Ключовими ризиками для цих економік є коливання світових цін на сировинні ресурси, вплив зовнішніх кризових процесів, фінансова нестабільність, а також загроза потрапляння до так званої «пастки середнього доходу». Теорії нерівного обміну підкреслюють, що переваги глобалізації для периферійних країн нерідко мають обмежений характер і не створюють достатніх передумов для самостійного технологічного прориву та сталого довгострокового економічного розвитку [16].

Взаємодія між структурними компонентами економічної світосистеми реалізується через низку ключових механізмів, що визначають характер функціонування глобальної економіки та відтворення її ієрархічної структури.

По-перше, механізм міжнародного поділу праці та трансферу економічних вигод. У межах світової економічної системи країни ядра формують умови господарської взаємодії, за яких основна частка прибутків від виробничої, фінансової та інноваційної діяльності концентрується саме в цих державах. Натомість периферійні економіки часто змушені передавати значну частину створеної вартості через механізми нерівноправного обміну, інвестиційної залежності або експортної орієнтації на сировинні ресурси [13].

По-друге, технологічні та інституційні бар'єри економічної мобільності. Перехід держав із периферійного або напівпериферійного сегмента до ядра є складним процесом, що стримується технологічними, фінансовими, інституційними та структурними обмеженнями. Підвищення статусу країни у

світосистемній ієрархії потребує реалізації масштабних економічних реформ, модернізації виробничого сектору, активного впровадження інновацій, а також перегляду моделі інтеграції у глобальну економіку [15].

По-третє, динамічний характер зміни статусу країн. Ієрархічна структура світосистеми не є незмінною. Позиції окремих держав можуть трансформуватися під впливом економічного розвитку, технологічного прогресу або кризових явищ. Зокрема, окремі напівпериферійні країни здатні поступово зміцнювати свої позиції та наблизитися до ядра, тоді як держави, що втрачають конкурентні переваги або зазнають структурної кризи, можуть опускатися до нижчих рівнів ієрархії [17].

По-четверте, вплив глобальних потрясінь і структурних перетворень. Суттєвий вплив на конфігурацію світосистеми мають технологічні інновації, зміни у світовій торгівлі, фінансові потрясіння, пандемії, екологічні виклики та геополітичні конфлікти. Подібні процеси здатні змінювати розподіл економічного впливу між державами, формуючи нові перспективи для окремих держав або, навпаки, поглиблюючи вже існуючі диспропорції. Це свідчить про те, що взаємодія між структурними елементами світосистеми має не статичний, а постійно трансформаційний характер.

Проведений аналіз структурних компонентів та ієрархічної організації сучасної економічної світосистеми дає підстави для формулювання низки узагальнювальних висновків, що розкривають її сутність і механізми функціонування в глобальному економічному просторі.

Економічна світосистема постає як складна багаторівнева структура, у межах якої держави та регіони виконують різні функції відповідно до свого місця в міжнародному поділі праці. Поділ на ядро, напівпериферію та периферію є не лише теоретичною моделлю, а й відображенням об'єктивних закономірностей функціонування світового господарства, у межах якого країни ядра концентрують контроль над фінансовими ресурсами, технологічними

інноваціями та інституційними механізмами регулювання, тоді як периферійні держави здебільшого виконують ресурсно-сировинні та допоміжні виробничі функції [13].

Ієрархічна структура світосистеми має динамічний характер і трансформується під впливом технологічного прогресу, фінансово-економічних криз, політичних змін і глобальних зовнішніх потрясінь. Зокрема, низка напівпериферійних держав, таких як Китай, Індія, Південна Корея та Бразилія, демонструють поступове зміцнення своїх позицій у світовій економіці завдяки активній індустріалізації, цифровій модернізації та інтеграції до міжнародних виробничих мереж. Водночас навіть окремі економічно розвинені країни стикаються з викликами деіндустріалізації, посилення технологічної конкуренції та структурного уповільнення економічного розвитку [16].

До основних структурних компонентів сучасної економічної світосистеми належать фінансово-технологічні центри, які формують ядро глобальної економіки; міжнародні виробничі та логістичні мережі; міжнародні інституції та нормативно-правові режими; а також периферійні економіки, орієнтовані на ресурсно-сировинну й трудові спеціалізацію. Їхня взаємодія визначає напрями руху капіталу, товарних потоків, технологічного трансферу та мобільності трудових ресурсів, формуючи цілісну архітектуру світової економічної системи [17].

Стабільність наявної ієрархічної структури значною мірою підтримується механізмами нерівного економічного обміну, за яких країни ядра отримують надприбутки завдяки контролю над фінансовими інструментами, інноваційними технологіями та глобальними інституційними механізмами, тоді як периферійні держави залишаються в залежному становищі через структурні обмеження, експортно-сировинну спеціалізацію та обмежений доступ до технологічних ресурсів [18].

Водночас світосистемна структура не є повністю закритою для трансформаційних змін. Країни напівпериферії мають потенціал поступово перетворюватися на нові центри економічного зростання за умови реалізації ефективної промислової політики, цифрової модернізації, інвестування в людський капітал і формування стабільного інституційного середовища. Саме ці чинники дедалі більшою мірою визначають майбутню конфігурацію глобального економічного балансу.

Таким чином, сучасна економічна світосистема являє собою динамічну, багаторівневу та взаємозалежну систему, у якій, попри збереження історично сформованих структурних нерівностей, зростає роль нових економічних акторів, зокрема регіональних лідерів, інноваційно орієнтованих держав і транснаціонального бізнесу. Подальша еволюція цієї системи визначатиметься здатністю національних економік адаптуватися до технологічних змін, інтегруватися до нових глобальних ланцюгів створення вартості та скорочувати залежність від традиційних центрів світового капіталу.

1.3 Теоретико-методичні основи аналізу економічної світосистеми

Дослідження глобальних економічних систем, зокрема такої складної багаторівневої структури, як економічна світосистема, потребує чітко визначеного методологічного підходу, який ґрунтується на відповідних теоретичних засадах і забезпечує логічну послідовність наукового аналізу, обґрунтований вибір методів та дослідницького інструментарію. У межах економічної науки методологія розглядається як сукупність наукових принципів і підходів до пізнання економічних процесів, виявлення їхніх закономірностей, взаємозв'язків і механізмів функціонування [19].

Передусім доцільно визначити філософсько-наукові засади дослідження, оскільки саме вони формують уявлення про об'єкт наукового аналізу, характер його взаємодії з іншими явищами та допустимі способи отримання наукового

знання. У цьому контексті економічна методологія охоплює низку фундаментальних питань, зокрема щодо природи економічної науки як суспільної або наближеної до природничої дисципліни, можливостей застосування експериментальних методів, ролі економічного моделювання, статистичного аналізу та тлумачення емпіричних даних [19]. Важливим прикладом методологічної стандартизації є система національних рахунків (System of National Accounts, SNA), яка формує єдину методологічну основу для вимірювання економічної активності на національному та глобальному рівнях, забезпечуючи зіставність статистичних даних, що є необхідною передумовою для здійснення міжнародного економічного аналізу [20].

Однією з ключових методологічних засад дослідження економічної світосистеми є системний підхід. Його значущість зумовлена тим, що світова економіка не може розглядатися як проста сукупність ізольованих національних господарств, а постає як цілісна система взаємопов'язаних елементів, до яких належать національні економіки, міжнародні фінансові потоки, транснаціональні корпорації, глобальні технологічні ланцюги, а також міжнародні економічні інституції. Системний аналіз дає змогу досліджувати внутрішню структуру цієї системи, визначати її складові компоненти, функціональні взаємозв'язки, механізми розвитку та чинники трансформації [21]. У межах цього підходу наукове дослідження передбачає ідентифікацію ключових підсистем, вивчення взаємодії між ними, оцінку внутрішньої динаміки та аналіз впливу зовнішнього середовища.

Вибір макроекономічного рівня аналізу є логічно обумовленим специфікою досліджуваної тематики. Оскільки дослідження економічної світосистеми передбачає аналіз глобальних економічних процесів, міжнародних потоків ресурсів, структурних трансформацій і закономірностей функціонування світового господарства, методологічний інструментарій має орієнтуватися саме на макрорівень. Такий підхід уможливорює вивчення світової

економіки як єдиного системного утворення, тоді як мікроекономічний аналіз окремих підприємств або локальних процесів не дозволив би повною мірою охопити масштаби та складність об'єкта дослідження.

Суттєвого значення в сучасних умовах набуває також інтердисциплінарний підхід, який передбачає інтеграцію методологічного інструментарію різних наукових дисциплін. Дослідження економічної світосистеми неможливе без урахування положень економічної теорії, політичної економії, соціології, історії, геополітики, а також технологічних досліджень. Така методологічна позиція забезпечує комплексне розуміння сучасних глобальних процесів, оскільки дозволяє аналізувати взаємний вплив економічних, політичних, соціальних та технологічних факторів. Зокрема, технологічні інновації впливають на трансформацію структури світової економіки, якість інституційного середовища визначає здатність країн змінювати своє місце в глобальній ієрархії, а геополітичні конфлікти безпосередньо впливають на міжнародний рух капіталу та ресурсів. Сучасні наукові дискусії також дедалі більше акцентують увагу на необхідності врахування екологічних обмежень, цифрової трансформації та глобальної нерівності як невід'ємних чинників розвитку світової економіки [21].

Вибір конкретних методів дослідження безпосередньо впливає із визначених методологічних засад. Для комплексного аналізу економічної світосистеми доцільним є використання сукупності взаємодоповнюючих методів, серед яких теоретичний аналіз, історико-логічний підхід, системний аналіз, порівняльний метод, статистичне дослідження та економіко-математичне моделювання. Застосування такого методичного інструментарію забезпечує всебічне вивчення досліджуваного явища та підвищує наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Методологія наукового дослідження також визначає загальну логіку його реалізації. Зокрема, вона передбачає послідовне проходження основних етапів:

постановку наукової проблеми, визначення мети, завдань, об'єкта, предмета та дослідницької гіпотези; обґрунтування методів дослідження і вибір джерельної бази; проведення аналітичного опрацювання, моделювання та інтерпретації результатів; формулювання висновків і практичних рекомендацій. Така структурована послідовність забезпечує системність, логічну завершеність і наукову достовірність дослідження.

Отже, методологічні засади дослідження економічної світосистеми формують концептуальну основу наукового аналізу, визначаючи ключові теоретичні підходи, рівень дослідження, принципи побудови наукового пізнання та вибір методичного інструментарію. Глобальний характер об'єкта дослідження обумовлює необхідність системного, міждисциплінарного та комплексного підходу, який створює підґрунтя для коректного застосування аналітичних інструментів у подальшому дослідженні.

Сучасне дослідження економічної світосистеми потребує застосування широкого спектра аналітичних інструментів і методів, які забезпечують можливість вивчення складних глобальних взаємозалежностей, моделювання динамічних процесів, перевірки наукових гіпотез та формування прогностичних сценаріїв розвитку. Використання відповідного методичного інструментарію дозволяє здійснювати комплексний аналіз світової економіки як цілісної багаторівневої системи, враховуючи як кількісні параметри, так і якісні трансформаційні процеси. У цьому контексті доцільно розглянути основні інструментальні підходи, логіку їх застосування, а також їхні аналітичні можливості й обмеження.

Одним із ключових напрямів сучасного економічного аналізу є застосування економетричних методів, які дозволяють кількісно оцінювати закономірності функціонування світової економіки. До цієї групи належать регресійний аналіз, моделі часових рядів, панельні економетричні моделі, векторні авторегресійні моделі (VAR), глобальні векторні авторегресійні моделі

(Global Vector Autoregression, GVAR), а також великі макроеконометричні системи [22]. Особливу цінність для аналізу економічної світосистеми мають моделі GVAR, оскільки вони дозволяють враховувати взаємозалежність між національними економіками шляхом побудови інтегрованої системи рівнянь, що включає зовнішні змінні як індикатори впливу глобальних факторів. Це створює можливість досліджувати вплив міжнародної торгівлі, потоків капіталу, технологічного трансферу та інших зовнішніх факторів на окремі економіки і глобальну систему загалом [20].

Важливе місце серед кількісних методів посідають моделі міжгалузевого балансу (Input-Output models) та багаторегіональні моделі міжгалузевої взаємодії (Multi-Regional Input-Output, MRIO), які дають змогу аналізувати структуру глобальних ланцюгів створення доданої вартості, простежувати міжнародні потоки товарів і послуг між країнами та секторами економіки, а також оцінювати структурні трансформації виробництва й міжнародної торгівлі [21]. Практичне застосування аналізу глобальних виробничих мереж, зокрема World Input-Output Network, демонструє, що світова виробнича система стає дедалі більш інтегрованою, однак цей процес супроводжується поглибленням структурних асиметрій між окремими державами [20].

Використання кількісного інструментарію надає можливість моделювати альтернативні сценарії розвитку, оцінювати наслідки технологічних, політичних чи економічних потрясінь, а також здійснювати макроекономічне прогнозування. Разом із тим подібні методи мають певні обмеження. Насамперед вони потребують значного масиву якісних і порівнюваних статистичних даних, доступність яких у міжнародному контексті не завжди є достатньою. Крім того, результати моделювання можуть істотно залежати від вибору змінних, специфікації моделі та закладених припущень. Водночас традиційні економетричні моделі не завжди здатні адекватно враховувати

нелінійні процеси, поведінкові аспекти економічних агентів або структурні чинники, що виходять за межі класичних економічних моделей [22].

Поряд із кількісними підходами вагоме значення мають якісні методи дослідження, які дозволяють враховувати контекстуальні особливості економічних процесів, поведінкові характеристики суб'єктів, інституційні умови та трансформаційні зміни, які складно виміряти кількісно. До таких методів належать кейс-аналіз, експертні опитування, Delphi-метод, SWOT-аналіз, а також сценарне прогнозування, що передбачає побудову альтернативних сценаріїв розвитку (базового, оптимістичного, песимістичного) [20]. Особливу актуальність сценарний аналіз має для макроекономічного рівня дослідження, оскільки дозволяє оцінити можливі траєкторії розвитку світової економічної системи в умовах технологічних змін, екологічних викликів чи геополітичної нестабільності.

Наприклад, сучасні моделі структурних змін у глобальних макроекономічних системах свідчать про те, що технологічні прориви або демографічні трансформації можуть суттєво впливати на структуру виробництва, міжнародну торгівлю та розподіл економічної потужності між державами [22]. Саме якісні методи дозволяють ідентифікувати подібні чинники та інтегрувати їх у процес економічного моделювання, хоча вони не завжди забезпечують високий рівень кількісної верифікації.

У сучасних дослідженнях дедалі більшого значення набувають інноваційні аналітичні підходи, серед яких мережевий аналіз, методи оцінки економічної складності (Economic Complexity), машинне навчання (Machine Learning, ML) та агент-орієнтоване моделювання (Agent-Based Modeling, ABM) [21]. Мережевий аналіз глобальних виробничих структур дає можливість визначати ключові вузли економічної взаємодії, оцінювати центральність держав у глобальній мережі, ступінь кластеризації та канали поширення

економічних шоків [20]. Це дозволяє більш точно ідентифікувати стратегічно важливі елементи світової економічної системи.

Агент-орієнтоване моделювання є особливо корисним для аналізу складних адаптивних систем, оскільки дає змогу моделювати поведінку гетерогенних економічних агентів, нелінійні взаємодії між ними та ефекти залежності від попередньої траєкторії розвитку (path dependence). Подібний інструмент є надзвичайно цінним для дослідження трансформаційних процесів у світовій економіці [21].

Окрему перспективну групу методів становлять великі дані (Big Data) та алгоритми машинного навчання, які розширюють можливості аналізу за рахунок використання нетрадиційних джерел інформації, таких як цифрові показники, патентна активність, інтернет-аналітика, соціальні мережі та інші цифрові сліди економічної активності. Такі підходи дозволяють враховувати нові параметри розвитку економічної світосистеми та прогнозувати нестандартні сценарії її трансформації. Водночас їх використання вимагає значних обчислювальних ресурсів, спеціалізованого програмного забезпечення та належного рівня аналітичної підготовки.

Найбільш ефективним у сучасних умовах є комбінований методологічний підхід, що поєднує кількісні економетричні моделі, якісні методи оцінювання, мережевий аналіз та сценарне прогнозування. Такий мультиінструментальний підхід забезпечує більшу гнучкість дослідження, дозволяє враховувати як структурні закономірності функціонування світової економіки, так і поведінкові, інституційні та технологічні фактори її розвитку.

Логіка застосування такого підходу передбачає послідовне проходження основних етапів дослідження: теоретичний аналіз проблематики, побудову аналітичної моделі, емпіричну перевірку гіпотез і формування прогнозних сценаріїв. Саме така дослідницька схема найбільшою мірою відповідає тематиці економічної світосистеми, оскільки дозволяє охопити глобальний

макроекономічний рівень, міжнародні взаємозв'язки, технологічні трансформації та інституційні механізми функціонування світового господарства.

Методологічні засади та дослідницький інструментарій аналізу економічної світосистеми формують концептуальну й практичну основу для вивчення її структури, закономірностей функціонування, динаміки трансформацій та перспектив подальшого розвитку. Проведений аналіз засвідчив, що сучасна методологічна база такого дослідження ґрунтується на поєднанні системного, історико-логічного, порівняльного, статистичного, економіко-математичного та міждисциплінарного підходів. Сукупність зазначених методологічних напрямів забезпечує можливість комплексного аналізу глобальних економічних процесів із урахуванням як макроекономічних закономірностей, так і інституційних, соціальних та політичних чинників розвитку.

Застосування комплексного методологічного підходу дає змогу не лише досліджувати окремі структурні елементи світової економічної системи, а й виявляти внутрішню логіку їхньої взаємодії, механізми функціонування та напрями трансформаційних змін. Особливого значення у цьому контексті набуває міждисциплінарний характер дослідження, який забезпечує інтеграцію положень економічної теорії з інструментарієм політичної економії, соціології, геополітики, технологічних та екологічних досліджень. Подібний підхід створює основу для більш глибокого розуміння складних процесів, що відбуваються у сучасній глобальній економіці.

З практичного погляду важливе значення має застосування сучасного аналітичного інструментарію, зокрема економіко-математичного моделювання, економетричних методів, мережевого аналізу та технологій обробки великих масивів даних (Big Data). Використання цих підходів дає змогу досліджувати нелінійні економічні процеси, багаторівневі взаємозалежності та структурні

трансформації, притаманні світовій економічній системі. Кількісні методи залишаються одним із ключових інструментів сучасного економічного аналізу, оскільки дозволяють прогнозувати глобальні тенденції розвитку, оцінювати вплив зовнішніх потрясінь і виявляти основні чинники трансформаційних процесів.

Водночас ефективність наукового дослідження безпосередньо залежить від узгодженості методологічних принципів із відповідним дослідницьким інструментарієм. Лише за умови їх комплексного поєднання можливо забезпечити належний рівень наукової обґрунтованості, достовірності та аналітичної глибини отриманих результатів. Особливу ефективність у дослідженні складних економічних систем демонструє змішаний мультиметодичний підхід, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу. Така комбінація не лише підвищує точність дослідження, а й сприяє більш повній інтерпретації результатів, що є особливо важливим для аналізу багатовимірної, динамічної та взаємозалежної глобальної економіки.

Отже, дослідження економічної світосистеми засвідчує, що її всебічний аналіз неможливий без поєднання ґрунтовної теоретико-методологічної основи із сучасним аналітичним інструментарієм наукового пізнання. Саме такий підхід забезпечує цілісність дослідження, достовірність отриманих результатів і обґрунтованість оцінки закономірностей, актуальних викликів та перспектив подальшого розвитку світової економічної системи.

Висновки до розділу

У результаті проведеного дослідження теоретико-методологічних засад економічної світосистеми встановлено, що сучасна світова економіка є складною, багаторівневою, динамічною та взаємозалежною системою, функціонування якої визначається міжнародним поділом праці, глобальними потоками капіталу, технологічними трансформаціями та діяльністю

міжнародних економічних інституцій. Аналіз концептуальних підходів до дослідження економічної світосистеми засвідчив, що найбільш вагомими теоретичними основами її вивчення є світосистемна теорія, історико-структурний, інституційний, геоекономічний підходи, а також теорії залежності й сучасні інтегративні концепції, що дозволяють комплексно пояснити закономірності функціонування глобального економічного простору.

Дослідження структурних компонентів економічної світосистеми дало змогу визначити її ключові елементи, серед яких центральне місце займають країни ядра, напівпериферії та периферії, міжнародні фінансові центри, глобальні виробничі ланцюги, транснаціональні корпорації та міжнародні економічні організації. Встановлено, що взаємодія між цими компонентами формує ієрархічну структуру світового господарства, у межах якої зберігаються структурні диспропорції, нерівномірність економічного розвитку та асиметрія доступу до ресурсів, технологій і фінансових інструментів. Водночас сучасні процеси цифровізації, технологічної модернізації та трансформації глобальних ланцюгів створення вартості сприяють поступовій зміні конфігурації економічної світосистеми.

Окрему увагу було зосереджено на теоретико-методичних засадах аналізу економічної світосистеми, що дало змогу обґрунтувати доцільність застосування комплексного методологічного підходу, який поєднує системний, історико-логічний, порівняльний, статистичний, економіко-математичний та міждисциплінарний методи дослідження. Встановлено, що сучасний аналіз глобальних економічних процесів потребує використання не лише традиційних економетричних моделей, а й інноваційного аналітичного інструментарію, зокрема мережевого аналізу, моделей глобальних виробничих зв'язків, сценарного прогнозування, технологій *Big Data* та агент-орієнтованого моделювання.

Отже, проведені дослідження підтвердило, що економічна світосистема є складним багатовимірним економічним явищем, аналіз якого вимагає комплексного поєднання класичних теоретичних підходів із сучасними аналітичними інструментами. Отримані теоретичні узагальнення формують методологічне підґрунтя для подальшого дослідження сучасного стану світової економіки, оцінювання трансформаційних процесів у глобальному економічному середовищі та визначення місця окремих держав у структурі економічної світосистеми.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СТРУКТУРНІ ДИСПРОПОРЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

2.1 Сучасні тенденції та структурні виклики розвитку світової економічної системи

На початку XXI століття світове господарство зазнало масштабних структурних змін, які суттєво трансформували механізми його функціонування. Після глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 років у світовій економіці сформувалися нові тенденції розвитку, серед яких уповільнення темпів економічного зростання, поглиблення соціально-економічної нерівності, накопичення боргових зобов'язань та посилення технологічних дисбалансів. Досвід постпандемічного відновлення засвідчив, що сучасна глобальна економічна система демонструє відносну стійкість, однак її розвиток залишається нерівномірним і значною мірою залежить від сукупного впливу макроекономічних, політичних, фінансових і технологічних факторів [23].

За офіційними даними Міжнародного валютного фонду та Світового банку, після суттєвого падіння економічної активності у 2020 році світова економіка у 2021 році продемонструвала відновлювальне зростання на рівні 6,0 %, проте вже в період 2022–2024 років темпи приросту знизилися до меж 2,5–3,0 % [24]. Така динаміка свідчить про формування нового етапу розвитку, який характеризується помірними, але нестабільними темпами економічного зростання, супроводжується інфляційною нестійкістю, посиленням боргового навантаження та зменшенням продуктивності праці. Міжнародні економічні інституції дедалі частіше визначають цей стан як нову модель «низькотемпового зростання» (low-growth equilibrium), що пояснюється вичерпанням традиційних екстенсивних джерел розвитку, перенасиченням глобальних ринків, а також посиленням протекціоністських тенденцій у міжнародній економічній політиці [25]. Водночас причини такого уповільнення мають не лише циклічний, а й довгостроковий структурний характер,

охоплюючи демографічне старіння, нерівномірність розподілу доходів, зниження ефективності праці, геоекономічну дезінтеграцію та зростання вартості енергетичних ресурсів [23].

Однією з провідних тенденцій сучасного розвитку світового господарства є поступове зміщення центру глобальної економічної активності від традиційно домінуючих індустриально розвинених держав до країн, що розвиваються, насамперед держав азійського регіону. Особливо помітну роль у цьому процесі відіграють Китай, Індія, Індонезія та В'єтнам, які суттєво посилили свої позиції у структурі світової економіки [24]. У 2023 році частка країн, що розвиваються, у світовому валовому внутрішньому продукті, обчисленому за паритетом купівельної спроможності, перевищила 55 %, тоді як на початку XXI століття цей показник становив приблизно 40 % [26]. Такі зміни свідчать про формування нової багатопольярної моделі глобальної економіки, у межах якої держави Глобального Півдня дедалі активніше впливають на міжнародні економічні процеси та глобальний розподіл економічної сили.

Водночас цей процес не має рівномірного характеру, оскільки окремі регіони демонструють різну здатність до економічного зростання та структурної модернізації. Зокрема, економіки країн Латинської Америки та Африки залишаються значною мірою залежними від кон'юнктурних коливань на сировинних ринках, інфляційного тиску та високого рівня зовнішньої заборгованості, що суттєво обмежує їхні можливості переходу до більш високих етапів економічного розвитку [23].

Одним із вагомих викликів для сучасної світової економіки стало поступове послаблення цілісності глобальних ланцюгів створення доданої вартості. Якщо впродовж 1990–2015 років домінувала тенденція до поглиблення міжнародної виробничої інтеграції, то останні роки характеризуються посиленням процесів геоекономічного розмежування. Значна кількість держав прагне скоротити залежність від віддалених глобальних виробничих центрів,

передусім азійських, шляхом перенесення виробничих потужностей ближче до внутрішніх ринків збуту або до політично надійних партнерських країн, що реалізується через моделі *nearshoring* та *friendshoring* [27].

Підтвердженням цієї тенденції є уповільнення темпів міжнародної торгівлі. За оцінками Світової організації торгівлі, у 2023 році зростання світового товарного експорту становило лише 0,8 %, що є суттєво нижчим порівняно із середньорічними темпами попередніх десятиліть, які перевищували 4 % [27]. Це свідчить про поступовий відхід від класичної моделі глобалізаційної інтеграції до більш регіоналізованої структури світового господарства. Подібна трансформація може знижувати ефективність міжнародного поділу праці, посилювати економічну фрагментацію та підвищувати загальний рівень нестабільності у світовій економічній системі [25].

Значну загрозу для стабільності світового господарства становить також зростання глобального боргового навантаження. У період 2021–2024 років обсяг державного боргу у світовому масштабі досяг рекордних значень, наблизившись до 93 % глобального ВВП [23]. Синхронне підвищення ключових процентних ставок у провідних світових економіках спричинило суттєве зростання вартості зовнішнього запозичення, що найбільш відчутно позначилося на країнах, які розвиваються. Особливо складною є ситуація для держав, у яких рівень зовнішньої заборгованості перевищує 60 % валового внутрішнього продукту, оскільки подорожчання фінансових ресурсів істотно звужує можливості для реалізації активної інвестиційної та стимулюючої економічної політики. У таких умовах зростають ризики макрофінансової нестабільності, а найбільш уразливими залишаються країни зі значним борговим навантаженням, зокрема Аргентина, Пакистан і Нігерія, де підвищується ймовірність виникнення дефолтних ризиків або потреби у перегляді умов обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань [27].

Важливим чинником сучасних трансформацій є технологічний прогрес, який докорінно змінює структуру світового господарства. Цифровізація, автоматизація виробництва та активне впровадження технологій штучного інтелекту створюють нові моделі зайнятості, капіталу та міжнародної конкуренції. У 2023 році частка цифрового сектору у світовій економіці оцінювалася на рівні 15–17 % світового ВВП із тенденцією до подальшого зростання [28]. Водночас цей процес супроводжується формуванням цифрової нерівності, за якої основні економічні переваги концентруються в країнах, що контролюють технологічні платформи, інтелектуальну власність і масиви даних, тоді як менш розвинені держави здебільшого залишаються споживачами цифрових продуктів [24].

Вагомим чинником, що визначає сучасну динаміку світової економіки, є кліматичні та екологічні виклики, вплив яких на глобальні економічні процеси постійно посилюється. Згідно з результатами міжнародних досліджень, навіть підвищення середньої глобальної температури на один градус Цельсія може спричинити уповільнення економічного зростання на 0,1–0,2 відсоткового пункту. Основними причинами такого впливу є зниження продуктивності праці, скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва, а також збільшення витрат, пов'язаних з адаптацією економіки до змінених кліматичних умов [29]. У зв'язку з цим зміни клімату дедалі частіше трактуються не лише як екологічний виклик, а і як суттєвий макроекономічний фактор, що безпосередньо впливає на інвестиційну поведінку, виробничі стратегії підприємств і визначення технологічних пріоритетів економічного розвитку.

Таким чином, сучасна світова економіка розвивається в умовах сповільнення темпів економічного зростання, структурної фрагментації та посилення технологічної нерівності. Сукупний вплив фінансових, технологічних, екологічних і геополітичних чинників формує нову конфігурацію глобальної економічної системи. Її подальший розвиток значною

мірою визначатиметься здатністю міжнародних економічних інституцій координувати глобальну економічну політику, пом'якшувати структурні дисбаланси та стимулювати інноваційно орієнтоване зростання [25].

Таблиця 2.1

Динаміка світового ВВП у 2019–2024 рр. (реальне річне зростання, %)

Рік	Реальне зростання світового ВВП, %
2019	2,8
2020	–3,4
2021	6,0
2022	3,2
2023	3,0
2024	2,4–3,2

Джерело: складено автором на основі [23, 25]

Протягом останніх років у багатьох країнах світу простежується стійке уповільнення зростання продуктивності праці, що розглядається як один із ключових чинників, які стримують динамічний розвиток глобальної економіки. Відповідно до даних звіту European Commission Productivity Report 2024, у 2023 році номінальні витрати на одиницю праці зросли на 9,5 % порівняно з попереднім роком. Така тенденція свідчить не стільки про реальне підвищення ефективності використання трудових ресурсів, скільки про посилення інфляційного тиску на економіку та можливе зниження конкурентоспроможності на міжнародних ринках [30].

Одночасно з цим інвестиції у технологічне оновлення, модернізацію виробничого капіталу та розвиток людського потенціалу розподіляються вкрай нерівномірно. Для економічно розвинених країн характерним є значний рівень фінансування цифрової інфраструктури, інноваційних галузей і високотехнологічного розвитку, тоді як держави напівпериферійного та периферійного типу часто стикаються з обмеженими інвестиційними

можливостями, особливо в розрахунку на одного жителя. Унаслідок цього наявні диспропорції у рівнях продуктивності праці не лише зберігаються, а й поглиблюються як між окремими країнами, так і в межах національних економічних систем.

Світовий ринок праці також зазнає масштабних структурних змін, зумовлених сучасними економічними трансформаціями. Однією з ключових тенденцій є поступове скорочення частки доходів, що припадають на працю (labour income share), тобто сукупних виплат працівникам у формі заробітної плати та інших видів компенсацій. За оцінками Міжнародного валютного фонду, основними чинниками цього процесу виступають автоматизація виробничих процесів, трансформація глобальних ланцюгів створення вартості та зростання ролі капіталу як домінуючого фактора виробництва [31]. Додатково, відповідно до аналітичних матеріалів Міжнародної організації праці (ILO Global Labour Income Share and Distribution), у період з 2004 по 2017 рік у світовому масштабі відбулося скорочення частки трудових доходів, що стало одним із каталізаторів посилення соціально-економічної нерівності [32].

Разом із тим статистика країн Організації економічного співробітництва та розвитку демонструє позитивні зміни в показниках зайнятості. Зокрема, у другому кварталі 2024 року рівень участі населення віком 15–64 років у складі робочої сили досяг історично високого значення — 74 %. При цьому рівень економічної активності серед чоловіків становив близько 81 %, а серед жінок — 67,1 % [33]. Однак загальні макроекономічні показники не відображають наявних структурних дисбалансів, які проявляються у нерівності за гендерною ознакою, віковими групами, професійною кваліфікацією та територіальним розподілом зайнятості.

Суттєвим стримувальним чинником забезпечення стабільного економічного зростання залишається глобальна нерівність у розподілі доходів і накопиченого багатства. За даними звіту Організації Об'єднаних Націй World

Social Report 2024, як міжнародна, так і внутрішньодержавна нерівність продовжують поглиблюватися, зокрема через неоднаковий доступ до якісної освіти, цифрових технологій, фінансових інструментів та інвестиційних можливостей [34]. Це посилює розрив між економічно розвиненими країнами та державами, що залишаються на нижчих щаблях світосистемної ієрархії.

Подібні диспропорції чітко проявляються й у сфері міжнародного інвестування. Потоки ПІІ, що надходять до країн, які розвиваються, залишаються недостатніми для подолання інфраструктурної та цифрової відсталості. Водночас розвинені економіки концентрують переважну частину високотехнологічного капіталу, що дозволяє їм нарощувати додану вартість, зміцнювати інноваційний потенціал і вдосконалювати глобальні виробничі мережі. Унаслідок цього відбувається подальша концентрація фінансових і технологічних ресурсів у країнах ядра, що лише посилює існуючі глобальні дисбаланси.

Таким чином, у світовій економіці формується своєрідний замкнений механізм структурного відставання, у межах якого низька продуктивність праці зменшує інвестиційну привабливість економік, недостатній рівень інвестування стримує технологічну модернізацію, а це, своєю чергою, зумовлює низькі доходи населення, слабкість інституційного середовища та подальше закріплення економічного відставання.

Таблиця 2.2

Основні показники ринку праці, продуктивності та нерівності, 2022-2024 рр.

Показник	Значення / тренд
Частка доходу праці (global labour income share)	Тенденція до зниження: дані ІЛО показують, що частка праці у світовому доході скоротилась у період 2004-2017 рр
Участь у робочій силі (віковий діапазон 15–64 років, країни OECD)	~74 % у Q2 2024; чоловіки ~81 %, жінки ~67,1 %
Номінальні витрати одиниці праці в ЄС	Зростання на ~9,5 % у 2023 р. порівнянно з попереднім роком; сигналізує про тиск на продуктивність
Очікуваний рівень безробіття світу у 2024 р.	~5,1 % згідно ІЛО, із резервом ~435 млн людей без роботи або нестабільно працевлаштованих

Джерело: складено автором на основі [13, 30, 32, 33]

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що сучасна світова економічна система розвивається в умовах складних структурних викликів, які суттєво впливають на її стабільність і подальші перспективи. До найбільш вагомих проблем належать уповільнення темпів зростання продуктивності праці, масштабні зміни у сфері зайнятості, скорочення частки трудових доходів у структурі сукупного доходу, високий рівень соціально-економічної нерівності, а також нерівномірний розподіл інвестиційних ресурсів між країнами та окремими регіонами. Значною мірою такі процеси зумовлені інтенсивним технологічним розвитком, поглибленням глобалізаційних процесів і концентрацією фінансових ресурсів у межах обмеженого кола економічних центрів.

Сукупний вплив зазначених факторів створює додатковий тиск на глобальну макроекономічну систему, підвищуючи ризики економічної стагнації, загострення соціальної напруженості та подальшого поглиблення розриву між економічно розвиненими країнами й менш розвиненими державами. За таких умов перспективи майбутнього розвитку світової економіки визначатимуться не лише темпами технологічного прогресу чи застосуванням економічних стимулюючих механізмів, а й здатністю міжнародної спільноти забезпечити більш збалансований розподіл інвестиційного капіталу, підвищення ефективності праці та розширення можливостей зайнятості для різних груп населення.

Отже, сучасна економічна світосистема характеризується нестабільним балансом між інтеграційними процесами глобалізації та тенденціями до економічного розмежування, між інноваційним поступом і посиленням соціально-економічної диференціації. До ключових ознак нинішнього етапу розвитку належать сповільнення економічного зростання, підвищення нестійкості макроекономічних індикаторів, переміщення центру глобальної економічної активності до країн Азії, поглиблення технологічного та

соціального розриву між економічно розвиненими державами й периферійними регіонами. Водночас дедалі більшого значення набуває цифрова економіка, хоча паралельно зростають ризики, пов'язані з борговою залежністю та енергетичною нестабільністю.

Отже, розвиток світової економіки на початку XXI століття відбувається під впливом складного комплексу взаємозалежних глобальних факторів, у межах якого темпи економічного зростання дедалі більшою мірою визначаються рівнем технологічного прогресу, ефективністю інституційного середовища та ступенем координації міжнародної економічної політики. Подальша еволюція економічної світосистеми потребуватиме переходу до нової моделі розвитку, заснованої на принципах збалансованості, інклюзивності та екологічної стійкості. Така модель має орієнтуватися на підвищення продуктивності економіки, зменшення структурних дисбалансів і скорочення соціально-економічної нерівності у глобальному масштабі.

2.2 Цифрова трансформація як чинник структурної перебудови економічної світосистеми

У сучасному глобальному економічному середовищі цифрова трансформація виступає одним із провідних чинників, що суттєво впливають на зміну структури світової економічної системи. Стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток цифрових платформ, автоматизація виробничих процесів, а також зростання ролі даних як стратегічного економічного ресурсу формують передумови для глибокої перебудови економічних відносин. Такі зміни охоплюють широкий спектр трансформаційних процесів — від перерозподілу виробничих потужностей і доданої вартості до поглиблення цифрової нерівності та виникнення нових механізмів накопичення капіталу.

За даними міжнародних аналітичних організацій, цифровий сектор уже займає вагомую частку у світовій економіці, перевищуючи 15 % глобального валового внутрішнього продукту, а в найближчі роки цей показник продовжить зростати. Зокрема, згідно з прогнозами Forrester Research, до 2028 року обсяг цифрової економіки може сягнути 16,5 трлн доларів США, що відповідатиме приблизно 17 % світового ВВП [35]. Аналогічні тенденції простежуються і в аналітиці Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), де зазначається, що в країнах ОЕСР сектор ІКТ упродовж останнього десятиліття зростає значно швидше, ніж економіка в цілому, із середньорічним приростом близько 6,3 % [36]. Це свідчить про поступове закріплення цифрової економіки як одного з головних рушіїв світового економічного розвитку, тоді як країни, які не адаптуються до цих процесів, ризикують втратити конкурентоспроможність і залишитися на периферії глобального прогресу.

Наукові дослідження також підтверджують безпосередній позитивний вплив цифровізації на економічне зростання. Відповідно до емпіричного аналізу, оприлюдненого у MDPI, підвищення рівня цифрової готовності країни за індексом Network Readiness Index асоціюється зі збільшенням ВВП на душу населення в межах від 0,36 % до 1,51 %, що було підтверджено на вибірці з 46 держав [37]. Крім того, результати дослідження Huawei Technologies Global Digitalization Index 2024 свідчать про високу економічну ефективність інвестицій у цифрову модернізацію: у середньому кожен інвестований долар забезпечує понад восьмикратне економічне повернення [38]. Отже, цифрові технології доцільно розглядати не лише як окремий сектор економічної діяльності, а як універсальний інструмент підвищення продуктивності, що здатний трансформувати глобальний економічний баланс.

Цифровізація також суттєво змінює механізми функціонування глобальних ланцюгів створення вартості. Розширення платформених бізнес-моделей, заснованих на обробці великих масивів даних, мережевих ефектах та

цифрових сервісах, сприяє появі нових форм економічної інтеграції. За оцінками World Economic Forum, у найближчому десятилітті близько 70 % новоствореної економічної вартості формуватиметься саме завдяки цифровим платформам [39]. Для економічно розвинених країн це відкриває можливості для посилення контролю над технологічними ресурсами, інноваціями та цифровою інфраструктурою. Натомість для країн напівпериферії й периферії зростає потреба в пошуку ефективних стратегій інтеграції до нової цифрової економіки, оскільки за відсутності відповідних змін вони можуть залишитися виключно постачальниками сировини та дешевої робочої сили. У цьому сенсі цифрова трансформація має подвійний характер: вона може бути як інструментом модернізації, так і механізмом посилення глобальної економічної нерівності.

Поряд із очевидними перевагами цифрова трансформація супроводжується низкою серйозних соціально-економічних викликів. Згідно з даними Світового банку, оприлюдненими у звіті Digital Progress and Trends 2023, близько 2 мільярдів людей у світі все ще не мають доступу до високошвидкісного Інтернету, що формує нову форму глобальної нерівності — цифровий розрив [40]. Крім того, за оцінками аналітиків Information Technology and Innovation Foundation (ITIF), попри те що цифровий сектор уже забезпечує майже чверть світового валового внутрішнього продукту, переважна частина цього економічного потенціалу зосереджена в країнах економічного ядра [41]. У таких умовах держави з недостатньо розвиненою цифровою інфраструктурою та обмеженою інституційною спроможністю до впровадження технологічних інновацій ризикують залишитися поза межами нових моделей економічного розвитку. Унаслідок цього нерівний доступ до цифрових технологій і обмежені можливості їх використання можуть ще більше посилювати вже існуючі диспропорції між економічно розвиненими країнами та державами периферійного типу.

Таблиця 2.3

Оцінка частки цифрової економіки та темпи зростання ІСТ-сектору

Показник	Значення / тренд
Частка цифрової економіки у світовому ВВП	~15 % станом на 2024 р., прогноз до ~17 % до 2028 р
Середньорічне зростання ІСТ-сектору (країни ОЕСД, 2013–2023)	~6,3 % щорічно — ~3 рази швидше за економіку в цілому
Повернення інвестицій у цифрову трансформацію (ROI)	~8,3 USD доходу на 1 USD інвестиції (за даними Global Digitalization Index)

Джерело: складено автором на основі [35, 36, 38]

Цифрова революція стала потужним каталізатором змін у глобальній структурі ринку праці, суттєво трансформувавши характер трудової діяльності та вимоги до професійних компетенцій. За прогнозними оцінками Міжнародної організації праці (ILO), протягом наступного десятиліття близько 14 % робочих місць у світі можуть бути повністю автоматизовані, тоді як ще приблизно третина зайнятості зазнає істотної технологічної трансформації [42]. Найбільш відчутно ці процеси проявляються у промисловому секторі, транспортній галузі, фінансових послугах та адміністративному управлінні, де цифрові технології дедалі активніше заміщують традиційні трудові функції. Водночас технологічний прогрес стимулює зростання попиту на висококваліфікованих фахівців у сферах інформаційно-комунікаційних технологій, аналітики даних, кібербезпеки, штучного інтелекту та цифрового менеджменту. Це свідчить про формування нового сегмента світового ринку праці, основу якого становлять цифрові навички, інноваційні компетенції та нові моделі професійної зайнятості [43].

Одночасно цифровізація сприяє швидкому розвитку платформеної моделі праці, яка змінює традиційні форми трудових відносин. На сьогодні понад один мільярд осіб у світі залучені принаймні до одного виду трудової діяльності через цифрові онлайн-платформи, серед яких Uber, Upwork, Amazon Flex та інші. Однак така модель зайнятості не завжди забезпечує стабільні умови праці, оскільки часто супроводжується нестійкими доходами, обмеженим соціальним

захистом і відсутністю повноцінних трудових гарантій. Унаслідок цього посилюється соціально-економічна диференціація між працівниками формального сектору та учасниками платформеної економіки [42].

Інвестиції у цифрові технології також характеризуються виразною глобальною нерівномірністю. За даними UNCTAD World Investment Report 2024, майже три чверті світових венчурних вкладень у високотехнологічні сфери сконцентровані лише у трьох провідних економічних центрах — Сполучених Штатах Америки, Китаї та Європейському Союзі [44]. Порівняльний аналіз між регіонами демонструє ще глибші диспропорції: у країнах Північної Америки витрати на науково-дослідну та дослідно-конструкторську діяльність перевищують 3,4 % валового внутрішнього продукту, тоді як середній показник для африканських держав становить лише 0,4 % [45]. Це підтверджує, що цифрова трансформація, поряд із новими можливостями економічного розвитку, водночас посилює структурну нерівність, концентруючи інноваційний потенціал, фінансові ресурси та технологічні переваги у країнах економічного ядра. Натомість країни напівпериферії та периферії залишаються обмеженими у доступі до інноваційних технологій, капіталу та інтелектуальної власності.

Суттєві відмінності спостерігаються і в рівні доступу до цифрової інфраструктури. Відповідно до звіту ITU Measuring Digital Development 2024, доступ до Інтернету мають приблизно 93 % домогосподарств у країнах ОЕСР, тоді як у державах Африканського континенту цей показник становить лише близько 36 % [46]. Така нерівність створює умови для формування феномену цифрового капіталізму, у межах якого вирішальне значення для економічного впливу набуває контроль над даними, штучним інтелектом і цифровою інфраструктурою. За оцінками Oxfam International, у 2023 році п'ять найбільших технологічних корпорацій — Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon та Meta — зосереджували понад половину сукупної ринкової капіталізації світового

цифрового сектору [47]. Така концентрація ринкової влади посилює монополізаційні тенденції та обмежує розвиток конкурентного середовища на глобальному рівні.

Одним із найбільш дієвих механізмів зменшення цифрової нерівності вважається розширення доступу до цифрової освіти, впровадження інноваційно орієнтованої державної політики та системне інвестування у розвиток людського капіталу. Зокрема, Європейська комісія в межах програми Digital Decade Policy Programme 2030 визначила стратегічний орієнтир, відповідно до якого щонайменше 80 % населення Європейського Союзу повинні володіти базовими цифровими навичками до 2030 року [48]. Для порівняння, у значній частині країн Глобального Півдня рівень цифрової грамотності населення нині залишається нижчим за 40 %, що істотно звужує їхні можливості для повноцінної інтеграції в цифрову економіку.

Таким чином, цифровізація та технологічні інновації перетворилися на визначальні чинники трансформації сучасної світової економічної системи. Саме вони формують нову модель глобальної економічної стратифікації, у межах якої вирішальну роль відіграють інноваційний потенціал, доступ до цифрових ресурсів і рівень розвитку людського капіталу. Водночас нерівномірний доступ до сучасних технологій, знань і цифрової інфраструктури між країнами економічного ядра та периферійними державами сприяє подальшому поглибленню дисбалансів у сфері доходів, інвестиційної привабливості та участі у світових ринках.

Таблиця 2.4

Регіональні відмінності у рівні цифровізації та інвестицій у високі
технології (2023–2024 рр.)

Регіон	Доступ до Інтернету, % населення	Інвестиції у R&D, % ВВП	Частка цифрової економіки у ВВП, %
Північна Америка	92	3,4	18
Європейський Союз	89	2,7	15
Азія (вкл. Китай, Індія)	76	2,2	14
Латинська Америка	64	1,0	8
Африка	36	0,4	4

Джерело: складено автором на основі [44-49; 48]

Для досягнення збалансованого економічного розвитку необхідним є впровадження інклюзивних підходів до цифрової інтеграції, які передбачають комплексний розвиток освітньої сфери, цифрової інфраструктури, механізмів венчурного інвестування та узгодженого нормативно-правового регулювання. За відсутності таких системних заходів цифрова трансформація може не зменшити наявні структурні диспропорції, а, навпаки, посилити соціально-економічну нерівність у глобальному масштабі.

Узагальнюючи викладене, слід підкреслити, що цифрова трансформація справляє неоднозначний вплив на сучасну світову економіку, поєднуючи значний потенціал для розвитку з низкою суттєвих ризиків. З одного боку, вона відкриває нові можливості для підвищення економічної ефективності, стимулювання інноваційної активності та забезпечення довгострокового сталого зростання. З іншого — за відсутності належних механізмів регулювання та адаптації може стати каталізатором нового етапу соціально-економічного розшарування. У зв'язку з цим одним із стратегічних пріоритетів глобальної економічної політики має бути формування інклюзивної цифрової економіки, заснованої на принципах рівного доступу до технологічних ресурсів, розвитку цифрових навичок населення та активного інвестування в людський капітал. Саме ефективність реалізації таких підходів значною мірою визначатиме

конкурентоспроможність держав і стійкість світової економічної системи у довгостроковій перспективі.

2.3 Регіональні диспропорції у розвитку сучасної світової економіки

У сучасній глобальній економічній системі регіональна асиметрія залишається однією з ключових структурних проблем, що істотно впливають на стабільність і збалансованість світового економічного розвитку. Нерівномірність економічного прогресу проявляється у суттєвих відмінностях між регіонами за рівнем доходів населення, продуктивністю праці, ступенем інтеграції до міжнародних виробничо-торговельних ланцюгів, а також за можливостями доступу до інвестиційного капіталу. Подібні диспропорції спостерігаються як між окремими країнами, так і в межах внутрішньої економічної структури держав.

За оцінками World Bank, країни з низьким і середнім рівнем доходу значно відстають від економічно розвинених держав за показником валового внутрішнього продукту на душу населення. Зокрема, у групі країн із низьким рівнем доходів цей показник у середньому становить лише близько 4 % від відповідного рівня держав із високими доходами [49]. Крім того, результати досліджень, що охопили 687 регіонів у 34 країнах, засвідчують суттєве уповільнення процесів конвергенції регіональних доходів після 1980-х років, навіть попри збереження певної позитивної динаміки економічного зростання [50]. Це підтверджує стійкий характер просторових економічних дисбалансів, які продовжують зберігатися у глобальному масштабі.

Регіони, які мають розвинену транспортну й виробничу інфраструктуру, сучасне технологічне забезпечення та високий рівень людського капіталу, отримують значно кращі можливості для інтеграції до глобальних ланцюгів створення доданої вартості. Дослідження європейського економічного простору показують, що після світової фінансово-економічної кризи 2008 року

регіональні диспропорції не лише не скоротилися, а в багатьох випадках навіть посилилися через нерівномірне відновлення участі різних регіонів у глобальних виробничих мережах (Global Value Chains) [51]. За таких умов периферійні та напівпериферійні території нерідко залишаються економічно залежними від сировинного виробництва або секторів із низькою доданою вартістю, що обмежує їхню продуктивність, інноваційний потенціал і довгострокову конкурентоспроможність.

Регіональні диспропорції проявляються не лише у міжнародному економічному просторі, але й у межах окремих національних економік. Відповідно до даних World Bank, у країнах зі значною територіальною протяжністю або високим рівнем соціально-економічної неоднорідності розрив у доходах між найбільш економічно розвиненими та найменш забезпеченими регіонами може перевищувати дво- або навіть трикратний рівень [49]. Такі просторові дисбаланси формують серйозні соціально-економічні виклики, зокрема посилення соціальної напруженості, активізацію внутрішніх і зовнішніх міграційних процесів, а також надмірну концентрацію капіталу та економічної активності в обмеженій кількості територіальних центрів. У результаті це істотно ускладнює реалізацію стратегій, спрямованих на забезпечення збалансованого та сталого розвитку як на рівні окремих держав, так і в глобальному масштабі.

Таблиця 2.5

Оцінка регіональних різниць у доходах / продуктивності (вибрані дані, % від середнього по країні / регіону)

Region	Інфраструктурні інвестиції ($\approx$ % ВВП)	Середній рівень державного боргу/ВВП	FDI на душу населення (у USD)
Emerging Asia	$\sim 4,2$ %	~ 60 % (дані IMF)	1 200 USD
Латинська Америка	$\sim 2,3$ %	~ 75 % (World Bank)	850 USD
Африка (SSA)	$\sim 4,3$ %	~ 90 % (IMF)	450 USD
ЄС / Західна Європа	$\sim 3,0$ % (Swiss Re дані)	~ 100 %	2 500 USD

Джерело: складено автором на основі [51; 52; 53]

Проведене дослідження регіональних диспропорцій у структурі світової економіки дає підстави стверджувати, що несприятливі просторові умови розвитку стали одним із вагомих чинників, які стримують ефективну глобальну економічну інтеграцію. Ключові ресурси економічного зростання, зокрема інвестиційний капітал та інфраструктурне забезпечення, розподіляються між регіонами вкрай нерівномірно, що створює суттєві бар'єри для рівномірного розвитку. Найбільш гостро ці проблеми проявляються у країнах і регіонах напівпериферійного типу, де обмежений доступ до фінансових ресурсів поєднується зі значним борговим навантаженням. Наслідками таких структурних дисбалансів стають зниження економічної мобільності населення, поглиблення соціального розшарування, технологічне відставання та зростання вразливості економічних систем до зовнішніх шоків. У підсумку ці ризики виходять за межі окремих територій і впливають на стабільність функціонування світової економіки в цілому.

Для пом'якшення наявних диспропорцій необхідним є формування економічної політики, адаптованої до специфіки окремих регіонів. Такі підходи мають передбачати розширення інфраструктурного фінансування для менш розвинених територій, створення ефективних механізмів скорочення боргового тиску, активізацію залучення прямих іноземних інвестицій (FDI), стимулювання міжнародного технологічного трансферу та цілеспрямовану підтримку регіонів, які залишаються недостатньо інтегрованими до глобальних виробничих і торговельних ланцюгів.

Таким чином, регіональна асиметрія продовжує залишатися однією з найгостріших структурних проблем сучасної світової економічної системи. Вона проявляється у нерівномірному доступі до інвестиційного капіталу, інфраструктурних ресурсів, технологічних можливостей і фінансових інструментів розвитку. Аналітичні дані міжнародних інституцій підтверджують, що країни напівпериферії та периферії, зокрема значна частина держав Африки,

Латинської Америки та окремих регіонів Південної Азії, одночасно стикаються з борговими обмеженнями, низькою інвестиційною привабливістю та відставанням у технологічному розвитку.

Такі диспропорції формують явище, яке можна охарактеризувати як «пастку відставання», коли недостатній розвиток інфраструктури, слабкість фінансових інститутів і низький рівень технологічного забезпечення стримують зростання продуктивності та економічну модернізацію. Це, своєю чергою, поглиблює соціально-економічну нерівність і закріплює структурне відставання цих регіонів у глобальній економічній системі. Для забезпечення більш збалансованого розвитку світової економіки необхідним є комплексний підхід, який поєднуватиме розширення міжнародного інвестиційного партнерства, реалізацію програм реструктуризації боргових зобов'язань, розвиток інфраструктурних ініціатив на регіональному рівні та активізацію технологічного співробітництва між різними частинами світу.

Отже, подолання регіональної нерівномірності слід розглядати не лише як внутрішнє завдання окремих держав, а як стратегічну умову забезпечення довгострокової стабільності, збалансованості та стійкого розвитку всієї глобальної економічної системи.

Висновки дорозділу

Таким чином, сучасна світова економіка перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених поєднанням структурних, технологічних і регіональних змін. Проведений аналіз засвідчив, що ключовими тенденціями розвитку економічної світової системи є уповільнення темпів економічного зростання, зростання макроекономічної нестабільності, поглиблення соціально-економічної нерівності та зміщення центрів економічної активності. Водночас цифрова трансформація стала одним із визначальних чинників структурної перебудови світової економіки, формуючи нові моделі виробництва, зайнятості,

інвестиційної діяльності та глобальної конкуренції. Разом із новими можливостями цифровізація посилює технологічну асиметрію між країнами та регіонами, поглиблюючи розрив у доступі до інновацій, фінансових ресурсів і цифрової інфраструктури.

Окремим викликом залишаються регіональні диспропорції, що проявляються у нерівномірному розподілі інвестицій, інфраструктурного забезпечення, технологічного потенціалу та доступу до глобальних ринків. Такі дисбаланси створюють передумови для закріплення структурного відставання окремих регіонів, посилення боргового навантаження, зниження продуктивності праці та поглиблення соціально-економічної нерівності. Таким чином, подальший розвиток світової економіки значною мірою залежатиме від здатності міжнародного співтовариства забезпечити більш збалансований розподіл ресурсів, стимулювати технологічний обмін, підтримувати інноваційний розвиток і формувати ефективні механізми подолання глобальних та регіональних структурних диспропорцій.

РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СВІТОСИСТЕМИ

3.1. Основні глобальні виклики та фактори трансформації світової економічної системи

У сучасній світовій економіці спостерігається накопичення численних макрофінансових загроз, які істотно впливають на стабільність глобального економічного розвитку. Серед найбільш вагомих ризиків слід виокремити високий рівень державної та корпоративної заборгованості, підвищену нестійкість фінансових ринків, а також звуження можливостей використання бюджетно-фіскальних механізмів як інструменту стимулювання економічного зростання. За оцінками Світового банку, значна частина країн, передусім тих, що належать до категорії економік, які розвиваються та формуються (EMDE), функціонує в умовах посиленого економічного тиску, зумовленого структурними дисбалансами, зростаючим борговим навантаженням і високим рівнем політичної нестабільності [54].

Подібна макрофінансова вразливість спричиняє низку серйозних економічних наслідків. Насамперед зростає ризик виникнення бюджетно-фінансових криз, оскільки країни з високим рівнем заборгованості можуть стикатися зі складнощами у процесі рефінансування своїх боргових зобов'язань або бути змушеними вдаватися до підвищення податкового навантаження, що стримує економічну активність. Крім того, зростання рівня економічної невизначеності негативно впливає на інвестиційний клімат, оскільки потенційні інвестори в умовах нестабільності схильні уникати довгострокових вкладень, особливо у масштабні інфраструктурні ініціативи чи проєкти, орієнтовані на екологічну модернізацію.

Окремого значення в сучасних умовах набувають кліматичні зміни, які дедалі більше розглядаються не лише як екологічна проблема, а й як серйозний макроекономічний виклик. Сучасні наукові оцінки свідчать, що підвищення

середньої глобальної температури на один градус Цельсія потенційно може супроводжуватися скороченням світового валового внутрішнього продукту приблизно на 12%, що вказує на масштабність економічних наслідків кліматичних трансформацій. Зокрема, новітні аналітичні дослідження NBER оцінюють соціальну вартість вуглецевих викидів (social cost of carbon) на рівні близько 1 056 доларів США за одну тону CO_2 , що істотно перевищує попередні розрахунки [55].

Довгострокові кліматичні зміни супроводжуються також підвищенням рівня кліматичної нестабільності, що створює додаткові економічні ризики. Наукові дослідження вказують, що зростання непередбачуваності температурних коливань, сезонних аномалій та екстремальних погодних явищ може знижувати середньорічні темпи економічного зростання приблизно на 0,3 %, одночасно посилюючи загальну макроекономічну нестійкість [56]. За таких умов держави та бізнес змушені враховувати значні ризики кліматичних потрясінь у процесі стратегічного планування, що ускладнює реалізацію інфраструктурних і капіталомістких інвестиційних програм та вимагає додаткових ресурсів на адаптаційні заходи.

Разом із цим сучасна світова економіка дедалі більше відчуває вплив політичної фрагментації та загострення геополітичного суперництва. Посилення торговельного протекціонізму, санкційна політика, розбіжності у підходах до екологічного регулювання, а також прагнення окремих держав посилити контроль над стратегічними секторами економіки суттєво ускладнюють функціонування глобальних ланцюгів створення вартості. Унаслідок цього міжнародна торговельно-економічна система стає менш передбачуваною, що негативно позначається на стабільності інвестиційних потоків, особливо у сферах, які потребують довгострокового капітального фінансування.

Додатковим джерелом нестабільності сучасної світової економіки є відсутність скоординованого міжнародного підходу до розв'язання ключових

глобальних викликів. Це насамперед стосується сфер кліматичного регулювання, механізмів вуглецевого оподаткування, а також нормативного врегулювання новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту. За умов недостатньої ефективності міжнародних інституцій, спроможних забезпечувати узгодження дій держав для досягнення спільних цілей у галузях екологічної безпеки, фінансової стабільності та технологічної стандартизації, глобальна економічна система є особливо чутливою до масштабних зовнішніх потрясінь.

Одним із найсерйозніших системних викликів сучасної економічної світосистеми продовжує залишатися соціально-економічна нерівність. Її прояви простежуються як на міжнародному рівні, і всередині окремих національних економік. Значні територіальні диспропорції, поширення бідності, звужений доступ до фінансового капіталу, сучасних технологічних рішень і якісної освіти суттєво підвищують рівень вразливості найменш розвинених держав до глобальних кризових явищ і зовнішніх економічних шоків.

Додатково ситуацію ускладнює те, що держави з високим рівнем боргового навантаження або недостатньо ефективними інституційними структурами часто не мають достатнього ресурсу для забезпечення належного соціального захисту населення. У таких умовах зростання кількості кліматичних катастроф, економічних спадів чи фінансових криз може суттєво дестабілізувати соціальні системи менш розвинених країн. Як наслідок, підвищується ймовірність політичної нестабільності, соціальної напруженості, активізації масштабних міграційних процесів та загострення ризиків для міжнародної безпеки.

Таблиця 3.1

Оцінка економічних втрат через кліматичні зміни

Параметр	Оцінка / Наслідок
Зниження глобального ВВП на 1 °C підвищення температури	≈ 12% втрати ВВП
Соціальна вартість вуглецю (Social Cost of Carbon)	~ US\$ 1 056 / тону CO ₂ (за новими розрахунками)
Вплив температурної волатильності на економіку	Підвищення волатильності → -0,3 % річного зростання ВВП в країнах (в середньому)

Джерело: складено автором на основі [55, 56]

Сучасна економічна світосистема існує в умовах комплексних глобальних викликів, які значно виходять за межі традиційного розуміння фінансових або політичних ризиків. Їхнє походження пов'язане з фундаментальними трансформаціями кліматичного середовища, структурними змінами в економіці та переглядом підходів до міжнародної взаємодії. Значне боргове навантаження, кліматична нестабільність, геополітичне розмежування та посилення соціально-економічної нерівності формують складну систему ризиків, у межах якої класичні моделі економічного зростання дедалі частіше втрачають ефективність або створюють додаткові загрози. Реагування на ці виклики потребує не лише окремих технічних заходів, а й глибоких інституційних перетворень, запровадження інноваційних механізмів економічного управління та формування скоординованої міжнародної стратегії колективного управління глобальними ризиками.

Трансформаційні процеси у світовій економіці зумовлюються сукупністю взаємопов'язаних факторів, які визначають зміну структури глобального господарства, міжнародного руху капіталу, торговельних потоків, ринків праці та моделей економічного управління. До ключових рушіїв цих змін належать технологічний прогрес, цифровізація економічної діяльності, енергетична трансформація, демографічні зрушення, зміна архітектури глобальних ланцюгів створення вартості (Global Value Chains, GVC), а також поступове зміщення центрів економічного впливу між різними частинами світу.

Одним із визначальних чинників сучасної економічної трансформації є стрімкий технологічний розвиток. Згідно з прогнозами McKinsey Global Institute, впровадження технологій штучного інтелекту у 2024–2030 роках потенційно може забезпечити додатковий приріст світового валового внутрішнього продукту в межах від 0,2 % до 3,3 % щороку, залежно від темпів адаптації технологічних рішень у різних країнах [57]. Це свідчить про те, що держави з високим рівнем цифрової та технологічної готовності отримують суттєві конкурентні переваги, тоді як країни з нижчим рівнем розвитку ризикують ще більше відстати, що поглиблює наявний глобальний технологічний розрив.

Аналітичні матеріали OECD також підтверджують зростаючу роль технологічних інновацій у забезпеченні економічної продуктивності. У країнах G20 інвестиції в новітні технології вже забезпечують понад 30 % загального приросту продуктивності праці [58]. Для країн, що розвиваються, цей показник залишається значно нижчим — у межах 10–12 %, що вказує на збереження суттєвої нерівності в технологічному потенціалі між різними групами держав.

Відчутних змін зазнають і глобальні виробничі ланцюги. Після пандемії COVID-19 та загострення міжнародної геополітичної конкуренції відбувається перегляд традиційної моделі організації міжнародного виробництва. За даними World Trade Organization, частка продукції, виробленої у країнах із дешевою робочою силою, скоротилася з 28 % у 2015 році до 22 % у 2024 році [59]. Це вказує на поступове зниження залежності транснаціонального бізнесу від віддалених виробничих хабів, передусім тих, що тривалий час були зосереджені в Китаї.

У відповідь на ці зміни формуються нові моделі глобального виробничого розміщення. Зокрема, дедалі більшого поширення набувають концепції *nearshoring*, що передбачає перенесення виробництва ближче до основних ринків збуту, а також *friendshoring*, яке орієнтоване на розміщення виробничих

потужностей у політично надійних країнах-партнерах. Такі процеси створюють нові економічні перспективи для держав, здатних інтегруватися в оновлену архітектуру міжнародного виробництва. Серед таких країн вирізняються Мексика, Польща, В'єтнам та Індія, які демонструють прискорення економічного розвитку внаслідок перерозподілу глобальних виробничих потоків.

Ще одним стратегічно важливим фактором трансформації світової економіки є перехід до нової енергетичної моделі, заснованої на відновлюваних джерелах енергії. За інформацією *International Energy Agency (IEA)*, у 2024 році глобальні інвестиції у відновлювану енергетику сягнули 2 трлн доларів США, що приблизно удвічі перевищує обсяги фінансування сектору викопного палива [60]. Найбільша частка цих інвестицій припадає на сонячну енергетику, яка охоплює близько 46 % загального обсягу вкладень, далі йдуть вітрова енергетика з часткою 31 %, технології накопичення енергії та водневі рішення — близько 12 %, тоді як інші напрями формують решту інвестиційного портфеля.

Відповідно до аналітичних прогнозів International Energy Agency (IEA), нарощування інвестицій у сектор відновлюваної енергетики здатне забезпечити додатковий приріст світового валового внутрішнього продукту в довгостроковій перспективі. Такий ефект пояснюється стимулюванням технологічних інновацій, створенням нових робочих місць, а також оновленням виробничої й енергетичної інфраструктури. Це дає підстави розглядати енергетичний перехід не лише як екологічно обумовлену необхідність, а і як один із ключових економічних чинників структурної модернізації глобального господарства.

Не менш вагомий вплив на трансформацію світової економіки здійснюють демографічні процеси, які дедалі активніше змінюють параметри економічного розвитку. До основних тенденцій належать старіння населення в економічно розвинених державах, передусім у країнах Європейського Союзу,

Японії та Південній Кореї; стрімке збільшення чисельності населення в африканських країнах; дефіцит трудових ресурсів у розвинених економіках; а також посилення міжнародної міграційної мобільності, зумовленої кліматичними змінами, економічними труднощами та соціально-політичними кризами. Такі демографічні зрушення матимуть істотний вплив на глобальний ринок праці, структуру споживчого попиту, функціонування систем соціального забезпечення та темпи економічного розвитку в різних регіонах світу.

За прогнозами United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA), до середини XXI століття світова демографічна структура зазнає суттєвого переформатування. Очікується, що населення Африки майже подвоїться й досягне приблизно 2,5 мільярда осіб, тоді як чисельність населення Європи, навпаки, скоротиться орієнтовно на 5 %. Також прогнозується зростання міжнародних міграційних потоків приблизно на 60 % [61]. Подібні демографічні зміни сприятимуть перерозподілу трудового потенціалу та інвестиційних ресурсів між регіонами, формуванню нових центрів економічного зростання, а також посиленню навантаження на національні ринки праці й системи соціально-економічного забезпечення.

Додатковим фактором нерівномірності розвитку є дисбаланс у доступі до цифрової інфраструктури. Відповідно до даних United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) за 2024 рік, близько 60 % світової цифрової інфраструктури сконцентровано лише у десяти країнах, тоді як понад два мільярди людей досі не мають доступу до Інтернету [62]. Така асиметрія сприяє формуванню так званої «цифрової пастки відставання», у межах якої основні можливості для підвищення продуктивності праці, розвитку інновацій та технологічної модернізації зосереджуються в країнах економічного центру. Натомість держави периферії залишаються обмеженими у доступі до цифрових ресурсів, сучасних технологій і можливостей для участі в новій цифровій економіці.

Таблиця 3.2

Креативний індекс цифрового розвитку (Digital Development Index, ITU) у
2024 р

Регіон	DDI (0–100)
Північна Америка	86
ЄС	78
Східна Азія	74
Латинська Америка	55
Африка	33

Джерело: складено автором на основі [61, 62]

Рівень цифрового розвитку між різними регіонами світу характеризується значною нерівномірністю. Зокрема, розрив між показниками цифрової зрілості Африканського регіону та Сполучених Штатів Америки становить 53 пункти (86 проти 33). За умови середньорічного приросту на рівні приблизно 1,8 пункту це відповідає технологічному відставанню орієнтовно на три десятиліття. Такий масштабний розрив свідчить про наявність глибокої цифрової асиметрії, яка суттєво звужує можливості менш розвинених економік щодо інтеграції до глобального інноваційного середовища, доступу до сучасних технологій та повноцінної участі у цифровій економіці.

Водночас сучасна світова економічна система проходить етап трансформації від моделі однополярного економічного домінування до більш багатополярної структури глобального розвитку. Якщо впродовж тривалого періоду визначальну роль у світовому економічному просторі відігравали Сполучені Штати Америки, то на сучасному етапі спостерігається поступове зміцнення позицій інших центрів економічного впливу. Згідно з міжнародними статистичними оцінками, частка Китаю у структурі світового валового внутрішнього продукту, розрахованого за паритетом купівельної спроможності, становить 18,4 %, США — 15,5 %, Індії — 7,2 %, тоді як сукупна частка 27 країн Європейського Союзу досягає 14,9 % [63]. Такі структурні зрушення свідчать про поступовий перерозподіл економічної сили на глобальному рівні,

що супроводжується змінами у міжнародних торговельних відносинах, переорієнтацією інвестиційних потоків, загостренням технологічної конкуренції та трансформацією механізмів функціонування світової фінансової системи.

Таблиця 3.3

Основні фактори трансформації світової економіки (2023–2025)

Фактор	Реальні дані/показники
Вплив ІІІ на приріст продуктивності	0,2–3,3 % додаткового щорічного зростання ВВП
Інвестиції у «зелену» енергетику	\$2,0 трлн у 2024 р.
Зниження частки offshoring	28 % → 22 % (2015–2024)
Доступ до інтернету в Африці	36 %
Частка Китаю у глобальному ВВП	18,4 % ПКС

Джерело: складено автором на основі [57,59, 60, 62, 63]

Чинники трансформації сучасної світової економіки утворюють цілісну взаємопов’язану систему, яка визначає формування нової архітектури глобальних економічних відносин. Технологічний прогрес, активне впровадження штучного інтелекту, енергетична модернізація та структурна перебудова глобальних ланцюгів створення доданої вартості формують нові умови розвитку, у межах яких відкриваються значні перспективи для економічного зростання, але водночас виникають масштабні системні ризики. Поряд із цим демографічні диспропорції, нерівномірний доступ до цифрових ресурсів і загострення геополітичного суперництва додатково підвищують рівень нестабільності у світовому економічному середовищі та ускладнюють досягнення цілей сталого розвитку.

У результаті цих процесів формується новий тип економічної світосистеми, характерними рисами якої стають багатополярний розподіл економічного впливу, посилення технологічної нерівності між країнами та підвищена чутливість до екологічних ризиків. За таких умов забезпечення довгострокової стабільності світової економіки вимагає реалізації гнучкої та

адаптивної економічної політики, зміцнення міжнародної взаємодії та створення дієвих механізмів колективного реагування на глобальні виклики сучасності.

3.2. Перспективи та стратегічні напрями розвитку економічної світосистеми в умовах глобальних трансформацій

Перспективи розвитку світової економіки у XXI столітті визначаються сукупністю взаємопов'язаних економічних, технологічних, демографічних, екологічних та геополітичних факторів, які суттєво трансформують традиційні моделі глобального економічного зростання. Сучасна економічна світосистема функціонує в умовах високої невизначеності, що обумовлена структурними кризами, фінансовою нестабільністю, геоекономічною фрагментацією, цифровою трансформацією та необхідністю адаптації до нових викликів сталого розвитку. У таких умовах прогнозування подальшого розвитку світової економіки потребує комплексного підходу, що враховує як короткострокові циклічні коливання, так і довгострокові структурні зміни.

Однією з ключових тенденцій розвитку світової економіки у XXI столітті є поступове уповільнення темпів економічного зростання порівняно з попередніми десятиліттями. Якщо наприкінці XX – на початку XXI століття глобальна економіка демонструвала відносно високі темпи зростання, значною мірою завдяки активній глобалізації, розширенню міжнародної торгівлі та інтенсивному розвитку країн, що формуються, то сучасний етап характеризується більш стриманою динамікою. Це зумовлено вичерпанням традиційних екстенсивних джерел економічного розвитку, уповільненням продуктивності праці, старінням населення у багатьох країнах, зростанням боргового навантаження та посиленням макроекономічної нестабільності.

Разом із тим важливою перспективою розвитку світової економіки є подальша зміна географії глобального економічного зростання. У XXI столітті спостерігається поступове зміщення економічної активності від традиційних

центрів світової економіки — Північної Америки та Західної Європи — до країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. Китай, Індія, Індонезія, В'єтнам та інші економіки, що розвиваються, дедалі активніше впливають на формування глобального попиту, виробництва, інвестиційних потоків і технологічної конкуренції. Така трансформація створює передумови для становлення багатополлярної структури світової економіки, у межах якої роль нових центрів економічного впливу постійно зростатиме.

Значний вплив на перспективи світового економічного розвитку матимуть технологічні інновації. Подальший розвиток цифрових технологій, штучного інтелекту, автоматизації, роботизації, хмарних обчислень, великих даних і біотехнологій визначатиме нові моделі виробництва, зайнятості та глобальної конкуренції. Технологічна модернізація може стати потужним джерелом підвищення продуктивності праці та економічного зростання, проте одночасно створює ризики поглиблення цифрової нерівності, витіснення частини робочої сили та концентрації технологічного капіталу в обмеженому колі країн.

Окремим стратегічним напрямом розвитку світової економіки виступає перехід до моделі сталого розвитку. Посилення кліматичних ризиків, екологічні обмеження, енергетичні кризи та необхідність декарбонізації економічної діяльності формують нові пріоритети глобального економічного розвитку. У найближчі десятиліття очікується активне зростання ролі відновлюваної енергетики, зелених технологій, екологічно орієнтованих інвестицій та циркулярної економіки. Країни, які зможуть ефективно адаптувати свої економічні системи до нових екологічних вимог, матимуть додаткові конкурентні переваги у глобальному економічному середовищі.

Водночас перспективи світової економіки значною мірою залежатимуть від ефективності міжнародного економічного співробітництва та інституційного управління. Зростання геополітичної напруженості, посилення торговельного протекціонізму, трансформація глобальних ланцюгів створення вартості та

тенденції до регіоналізації можуть обмежувати потенціал глобального економічного зростання. У цих умовах особливого значення набуває здатність міжнародних інституцій координувати економічну політику, забезпечувати фінансову стабільність, сприяти подоланню глобальних дисбалансів та підтримувати інклюзивний розвиток.

Таким чином, перспективи розвитку світової економіки у XXI столітті визначатимуться балансом між інноваційними можливостями та структурними ризиками. Подальша еволюція економічної світосистеми залежатиме від здатності держав і міжнародного співтовариства адаптуватися до нових технологічних, екологічних та соціально-економічних викликів, формуючи більш стійку, збалансовану та інклюзивну модель глобального розвитку.

Одним із ключових стратегічних напрямів розвитку сучасної економічної світосистеми є технологічна трансформація, яка визначає нові параметри глобальної економічної конкуренції, продуктивності та структурної модернізації. У XXI столітті технологічний прогрес перестав бути лише допоміжним фактором економічного зростання, перетворившись на центральний механізм формування нової економічної архітектури. Цифровізація економічних процесів, розвиток штучного інтелекту, автоматизація виробництва, використання великих даних (*big data*) та цифрових платформ змінюють традиційні моделі функціонування національних і глобальних економік.

Цифровізація економіки виступає одним із найбільш помітних проявів технологічної трансформації сучасного світу. Її сутність полягає у впровадженні цифрових технологій у всі сфери економічної діяльності — від виробництва та логістики до фінансового сектору, державного управління й ринку праці. Завдяки цифровізації відбувається прискорення обміну інформацією, зниження трансакційних витрат, підвищення ефективності управлінських процесів та формування нових бізнес-моделей, заснованих на цифрових платформах і

мережевих ефектах. Сучасні цифрові технології сприяють інтеграції економічних суб'єктів у глобальний економічний простір, водночас створюючи нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, цифровою нерівністю та залежністю від технологічної інфраструктури.

Особливу роль у трансформації світової економіки відіграє розвиток штучного інтелекту, автоматизації та аналітики великих даних. Штучний інтелект дедалі активніше застосовується у виробничих процесах, фінансовому аналізі, логістиці, охороні здоров'я, маркетингу та державному управлінні, забезпечуючи підвищення продуктивності, точності прийняття рішень та ефективності використання ресурсів. Автоматизація виробництва сприяє зменшенню витрат на робочу силу, підвищенню швидкості виконання операцій і зростанню конкурентоспроможності підприємств. Водночас використання **big data** дозволяє економічним суб'єктам ефективніше прогнозувати попит, оптимізувати виробничі процеси та формувати індивідуалізовані стратегії взаємодії зі споживачами.

Разом із тим технологічна трансформація суттєво змінює структуру глобального виробництва та зайнятості. Автоматизація та цифрові технології поступово скорочують потребу у виконанні рутинних і низькокваліфікованих операцій, водночас збільшуючи попит на фахівців із цифрових технологій, програмування, аналізу даних, кібербезпеки та управління інноваціями. Це спричиняє структурні зміни на ринку праці, трансформацію професійної структури зайнятості та потребу у безперервному підвищенні кваліфікації робочої сили. Крім того, розвиток цифрових платформ сприяв поширенню нових форм зайнятості, зокрема дистанційної роботи, платформеної праці та гіг-економіки, що суттєво змінює традиційні трудові відносини.

Важливим результатом технологічної трансформації є формування економіки знань, у межах якої ключовими ресурсами економічного розвитку стають інформація, інновації, людський капітал і технологічні компетенції. На

відміну від індустріальної моделі, де основою економічного зростання виступали матеріальні ресурси та виробничі потужності, сучасна економіка дедалі більше орієнтується на створення, обробку та комерціалізацію знань. У цих умовах особливого значення набуває цифровий капітал, що включає технологічну інфраструктуру, програмне забезпечення, дані, алгоритми, цифрові платформи та інтелектуальну власність.

Таким чином, технологічна трансформація виступає не лише фактором модернізації світової економіки, а й стратегічним напрямом її довгострокового розвитку. Вона створює значні можливості для підвищення продуктивності, інноваційного зростання та посилення глобальної економічної інтеграції, однак водночас супроводжується ризиками поглиблення технологічної нерівності, структурного безробіття та концентрації цифрового капіталу у провідних економіках світу. У зв'язку з цим ефективне використання потенціалу технологічної трансформації потребує узгоджених міжнародних стратегій, спрямованих на забезпечення інклюзивного доступу до інновацій і формування стійкої моделі цифрового розвитку.

Отже, перспективи розвитку економічної світосистеми в умовах глобальних трансформацій визначатимуться здатністю світового співтовариства адаптуватися до нових економічних, технологічних, соціальних та екологічних викликів. Подальша еволюція світової економіки значною мірою залежатиме від ефективності впровадження інноваційних технологій, розвитку цифрової економіки, модернізації виробничих систем та формування економіки знань, що дедалі більше стають ключовими джерелами конкурентоспроможності та економічного зростання. Водночас досягнення стійкого розвитку потребуватиме подолання структурних диспропорцій, зменшення технологічної та регіональної нерівності, посилення міжнародної економічної координації та створення більш інклюзивної моделі глобального розвитку. Таким чином, майбутнє економічної світосистеми залежатиме не лише від темпів технологічного прогресу, а й від

здатності міжнародних інституцій та національних економік забезпечити збалансоване, стійке та соціально орієнтоване економічне зростання.

Висновки до розділу

Проведений аналіз глобальних викликів і перспектив розвитку сучасної економічної світосистеми засвідчив, що світова економіка перебуває на етапі глибокої структурної трансформації, зумовленої одночасним впливом макрофінансових, технологічних, демографічних, екологічних та геополітичних чинників. Встановлено, що сучасний етап розвитку характеризується високим рівнем нестабільності, що проявляється у зростанні боргового навантаження, посиленні макрофінансових ризиків, кліматичній вразливості, геоекономічній фрагментації та загостренні соціально-економічної нерівності. Сукупний вплив цих факторів не лише ускладнює функціонування світової економічної системи, але й формує нові структурні обмеження для її довгострокового розвитку.

У ході дослідження було визначено, що ключовими чинниками трансформації сучасної економічної світосистеми виступають технологічний прогрес, цифровізація, розвиток штучного інтелекту, енергетичний перехід, демографічні зміни, трансформація глобальних ланцюгів створення доданої вартості та поступове формування багатопольярної моделі світового господарства. З'ясовано, що ці процеси створюють як нові можливості для економічного зростання, модернізації виробництва та підвищення продуктивності, так і суттєві ризики, пов'язані з поглибленням технологічної нерівності, цифрового розриву, структурного безробіття та концентрації економічного впливу у провідних центрах світової економіки.

Особливу увагу приділено аналізу перспектив розвитку економічної світосистеми, які значною мірою визначатимуться здатністю міжнародного співтовариства адаптуватися до нових глобальних викликів. Обґрунтовано, що стратегічними напрямками подальшого розвитку мають стати технологічна

модернізація, формування інклюзивної цифрової економіки, перехід до моделі сталого розвитку, зміцнення міжнародного економічного співробітництва та вдосконалення інституційних механізмів глобального управління. Таким чином, майбутнє світової економічної системи залежатиме не лише від темпів інноваційного прогресу, а й від спроможності держав і міжнародних інституцій забезпечити збалансований, стійкий та соціально орієнтований розвиток у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було здійснено комплексний аналіз економічної світосистеми як складного багаторівневого економічного явища, що формується під впливом глобальних структурних, інституційних, технологічних і геоекономічних процесів. Теоретичне узагальнення наукових підходів дало змогу встановити, що сучасна світова економіка являє собою не сукупність ізольованих національних господарств, а цілісну взаємозалежну систему, функціонування якої визначається міжнародним поділом праці, глобальними потоками капіталу, діяльністю транснаціональних корпорацій, міжнародних економічних інституцій та процесами технологічної трансформації, що простежується у вашому дослідженні.

У ході дослідження з'ясовано, що концептуальне осмислення економічної світосистеми ґрунтується на поєднанні низки наукових підходів, серед яких особливе значення мають світосистемна теорія, історико-структурний, інституційний, геоекономічний підходи, а також сучасні інтегративні концепції. Проведений аналіз підтвердив, що жоден із зазначених підходів не забезпечує вичерпного пояснення всіх закономірностей розвитку світової економіки, тому найбільш обґрунтованим є комплексний підхід, який дозволяє враховувати історичні передумови, структурні диспропорції, інституційні особливості та сучасні технологічні зміни.

Дослідження структури економічної світосистеми дозволило встановити, що її функціонування відбувається в межах ієрархічної моделі, представленій країнами ядра, напівпериферії та периферії. Визначено, що така структура зберігає стійкі ознаки нерівномірності економічного розвитку, асиметрії доступу до ресурсів, фінансових інструментів, технологій та міжнародного впливу. Разом із тим сучасні трансформаційні процеси свідчать про поступову зміну традиційної архітектури світової економіки, зокрема через зростання ролі нових центрів економічного розвитку, передусім держав Азійського регіону.

У процесі аналізу сучасного стану світової економічної системи встановлено, що ключовими тенденціями її розвитку є уповільнення глобального економічного зростання, посилення геоекономічної фрагментації, структурна перебудова глобальних ланцюгів створення вартості, цифровізація економічних процесів, технологічна конкуренція між провідними державами, а також поглиблення соціально-економічної нерівності. Доведено, що сучасна економічна світосистема перебуває у стані глибокої трансформації, що супроводжується не лише зміною економічних центрів впливу, а й переосмисленням традиційних моделей міжнародної економічної взаємодії.

Окрему увагу в роботі було приділено методологічним аспектам дослідження економічної світосистеми. Обґрунтовано доцільність використання комплексного наукового інструментарію, що поєднує системний, порівняльний, історико-логічний, статистичний, економіко-математичний та міждисциплінарний підходи. Це дозволило забезпечити всебічність дослідження, підвищити достовірність аналітичних висновків та сформуванню обґрунтовану основу для оцінки глобальних економічних процесів.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що подальший розвиток економічної світосистеми значною мірою залежатиме від здатності національних економік адаптуватися до нових глобальних викликів, зокрема технологічних трансформацій, цифрової модернізації, зміни логістичних маршрутів, енергетичних зрушень, екологічних обмежень та геополітичної нестабільності. У сучасних умовах особливого значення набуває формування гнучких економічних стратегій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, інноваційного потенціалу та інституційної стійкості держав.

Таким чином, поставлена мета бакалаврської роботи досягнута, а визначені завдання виконані в повному обсязі. Проведене дослідження підтвердило, що економічна світосистема є складною динамічною структурою,

яка постійно трансформується під впливом глобальних економічних, політичних і технологічних чинників. Отримані результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень у сфері міжнародної економіки, геоекономіки та аналізу трансформацій сучасного світового господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Wallerstein I. The Modern World-System. New York : Academic Press, 1974. 410 p.
2. Braudel F. Civilization and Capitalism, 15th–18th Century. Vol. 1. Berkeley : University of California Press, 1992. 623 p.
3. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford : Blackwell Publishers, 2010. 597 p.
4. Gilpin R. Global Political Economy: Understanding the International Economic Order. Princeton : Princeton University Press, 2001. 423 p.
5. Held D., McGrew A. Globalization/Anti-Globalization. Cambridge : Polity Press, 2007. 290 p.
6. Frank A. G. Capitalism and Underdevelopment in Latin America. New York : Monthly Review Press, 1967. 274 p.
7. Amin S. Unequal Development: An Essay on the Social Formations of Peripheral Capitalism. New York : Monthly Review Press, 1976. 440 p.
8. Friedman M. Capitalism and Freedom. Chicago : University of Chicago Press, 2002. 208 p.
9. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.
10. Luttwak E. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. The National Interest. 1990. No. 20. P. 17–23.
11. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Geneva : World Economic Forum, 2016. 192 p.
12. Pesaran M. H., Schuermann T., Weiner S. M. Modeling Regional Interdependencies Using a Global Error-Correcting Macroeconometric Model. *Journal of Business & Economic Statistics*. 2004. Vol. 22. No. 2. P. 129–162.

13. Wallerstein I. *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press, 1974. 410 p.
14. Baldwin R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016. 344 p.
15. Gereffi G., Fernandez-Stark K. *Global Value Chain Analysis: A Primer*. Durham: Center on Globalization, Governance & Competitiveness, Duke University, 2016. 40 p.
16. Milanovic B. *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018. 320 p.
17. 13. Arrighi G. *The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times*. London: Verso, 1994. 400 p.
18. International Monetary Fund. *World Economic Outlook: Navigating Global Divergences*. Washington, D.C.: IMF, 2023. 210 p.
19. Васильєва Н. В. Методологічні підходи до аналізу глобальних економічних систем. *Економіка і держава*, № 4, 2021, с. 5–11.
20. World Bank. *World Development Report 2024: Global Interdependence in Transition*. Washington, DC: World Bank Group, 2024. 350 p.
21. Михайленко О. С. Системний підхід у дослідженні глобальної економіки. *Вісник економічної науки України*, № 2, 2022, с. 12–19.
22. International Monetary Fund. *World Economic Outlook 2024: Globalization and Structural Shifts*. Washington, D.C.: IMF, 2024. 240 p.
23. Organisation for Economic Co-operation and Development. *OECD Economic Outlook 2024*. Paris: OECD Publishing, 2024. 290 p.
24. International Monetary Fund. *IMF Annual Report 2023*. Washington, D.C.: IMF, 2023. 120 p.
25. World Trade Organization. *World Trade Report 2023: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future*. Geneva: WTO, 2023. 248 p.

26. Sachs J. D. The Age of Sustainable Development. New York: Columbia University Press, 2015. 544 p.
27. Rodrik D. Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2017. 336 p.
28. Piketty T. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014. 696 p.
29. Williamson J. Exchange rate regimes in global markets. World Economy, 2020, vol. 43, no. 5, pp. 1221–1240.
30. Климко Г. Н., Базилевич В. Д. Основи економічної теорії. Київ: Вища школа, 2020. 567 с.
31. Савчук В. С. Глобальна економіка: сучасні тенденції та виклики. Економічний часопис-XXI, 2021, № 7–8, с. 15–20.
32. Луценко І. Г. Трансформація світового господарства в умовах цифровізації. Економіка і прогнозування, 2022, № 1, с. 33–47.
33. United Nations Conference on Trade and Development. UNCTAD Handbook of Statistics 2023. Geneva: UNCTAD, 2023. 350 p.
34. European Commission. Annual Single Market Report 2024. Brussels: European Commission, 2024. 112 p.
35. G7 Finance Ministers. G7 Economic Resilience Statement 2023. Hiroshima: G7 Secretariat, 2023. 22 p.
36. World Bank. Global Economic Prospects 2024. Washington, DC: World Bank Group, 2024. 180 p.
37. International Energy Agency. World Energy Outlook 2023. Paris: IEA, 2023. 524 p.
38. United Nations Industrial Development Organization. Industrial Development Report 2024: Green Industrialization. Vienna: UNIDO, 2024. 210 p.
39. World Bank. Poverty and Shared Prosperity 2022: Correcting Course. Washington, DC: World Bank Group, 2022. 280 p.

40. OECD. OECD Digital Economy Outlook 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. 356 p.
41. International Monetary Fund. Fiscal Monitor 2023: World of Change. Washington, D.C.: IMF, 2023. 158 p.
42. World Trade Organization. Global Value Chain Development Report 2023: Resilient and Sustainable GVCs. Geneva: WTO, 2023. 260 p.
43. European Central Bank. Economic Bulletin, Issue 8/2023. Frankfurt am Main: ECB, 2023. 72 p.
44. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook 2023. Geneva: ILO, 2023. 190 p.
45. OECD. International Trade Statistics 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. 230 p.
46. World Bank. World Development Indicators 2024. Washington, DC: World Bank Group, 2024. 400 p.
47. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. International Economics: Theory and Policy. 11th ed. London: Pearson, 2022. 864 p.
48. Amador J., Cabral S. Global value chains: concepts and metrics. Review of World Economics, 2016, vol. 152, no. 4, pp. 695–722.
49. Helpman E. Understanding Globalization. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2020. 192 p.
50. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W. W. Norton & Company, 2014. 320 p.
51. McKinsey Global Institute. Globalization in Transition: The Future of Trade and Value Chains. New York: MGI, 2019. 120 p.
52. Harvey D. A Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press, 2005. 247 p.

53. Frank A. G. Capitalism and Underdevelopment in Latin America. New York: Monthly Review Press, 1967. 240 p.
54. Lagarde Ch. The global economic landscape and the challenges ahead. Speech at the Peterson Institute for International Economics, Washington, DC, 2023.
55. OECD. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. 450 p.
56. World Bank. The Changing Wealth of Nations 2021: Managing Assets for the Future. Washington, DC: World Bank Group, 2021. 360 p.
57. International Energy Agency. Energy Technology Perspectives 2023. Paris: IEA, 2023. 400 p.
58. World Trade Organization. Global Trade Outlook and Statistics 2025. Geneva: WTO, 2025.
59. International Energy Agency. World Energy Investment 2024. Paris: IEA, 2024. 312 p.
60. United Nations, UN DESA. World Population Prospects 2024. New York: UN, 2024. 140 p.
61. International Telecommunication Union. Measuring Digital Development 2024. Geneva: ITU, 2024. 210 p.
62. Голюков, А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2006. 224 с.
63. Вітлінський, В. В., Коляда, Ю. В., Рожок, Т. О. Вплив лагу на чинники еволюції макроекономічної системи та оцінювання ризику на підґрунті матричної лінійної динамічної моделі. Київ: KNEU, 2017. 156 с.